

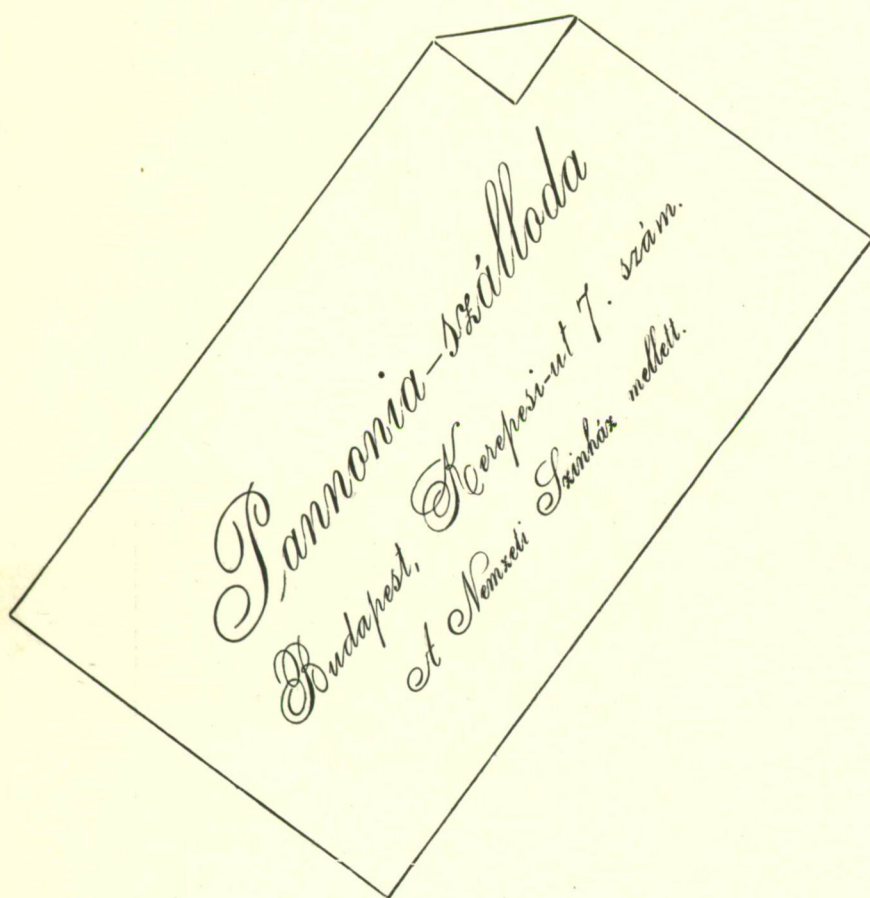
A PÉCSI ZSOLNAY-SZOBOR

BŐRÖNDÖK

:: mindenféle ::
utazóczikkek és
bördiszműárak.

HELLER MÓR utódánál
BUDAPEST, KÁROLY-KÖRUT 3. SZ.

Képes árjegyzék bérmentve. * Képes árjegyzék bérmentve.

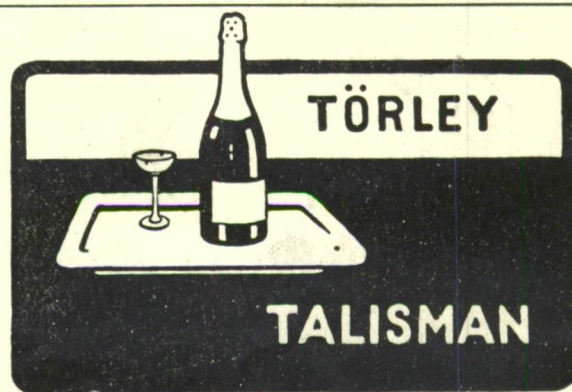
A pécsi kiállítás aranyérmével
vel kitüntetett

Finom uri fehérnemű
és divatcikkek

Kollós

Budapest, V., Dorottya-utca 10.

A cégnek nincs fióközlete.

Kosmos-laboratorium

☞ Győr, Baross-ut. ☜

Minden más szépitőszernél jobb és kényelmesebb a páratlan és csodás hatása

„HOPPA“

mely puhítja, ifjítja, üdíti és finomítja az arcot és kezet. Ne tévesszen meg senkit másnak a hangos reklámja s csakis ezen szert vegye, mert ez önmaga hirdeti igazságát.

Ára 2 korona 50 fillér.

Minden drogériában, gyógytárban és illatszerüzletben kapható.

Reggelizés előtt fél pohár
SCHMIDTHAUER-féle

Lemándi keserűvíz

az elrontott gyomrot 2-3 óra alatt teljesen rendbe hozza.
Kapható mindenütt kic

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— ☉ — Budapest, október hó 20. ☉ —

Krónika.

A kiegyezés.

— okt. 18.

Bocsánat, hogy önmagunkat cizitáljuk. Szeptember végén, mikor Wekerle az ország tapsai között faképnél hagyta Beckéket, kifejtvén, hogy a kiegyezés, akár milyen áldozatok árán mégis többet ér, mint az egyezség nélkül valóság, ezt irtuk: »A lelkes politikusok nem nézik a dolgok velejét, csak a hangzást. Jaj annak, aki olyasmit mer mondani, amit osztrák is mond. Az ellentétek politikai morálja, nehezedik a gondolkodásra és az igazságra. Van osztrák igazság, van magyar. Amit mi irtunk, sem osztrák, sem magyar igazság, hanem igazság, de természetesen inkább osztráknak hangzik, mint magyarul. Ugy lehet azonban, hogy néhány hét múlva, ha a meggyezés mégis létrejön, ez lesz a magyar igazság, mert akkor a nemzeti közvéleményt el kell terelni a harcias lelkességtől és hüvös mérsékletre nevelni, hogy a kormány üzleti alkalmazkodásában nemzeti jogfeladást ne lásson és ne ostorozzon«.

A néhány hét letelt s a közvéleményt, ime, csakugyan hüvös mérsékletre kell nevelni s ugyanaz a sajtó, mely szeptemberben még égett a harci láztól és tüzelt a szakítás mellett, ma csakugyan hüvös és elmondja mindazt, amit néhány hét előtt csak *A Hét* mondhatott meg. Sőt maga a kormány is most már elmondja tartózkodás nélkül a kiegyezés megkötésének föltétlen szükségességét s Kossuth Ferencz a függetlenségi pártban ecseteli azokat az ádáz viszonyokat, mikbe a pusztárcziprocitás mellett az ország közgazdasága került volna. A kormány mindig tisztán látott, ám a képviselők még most sem tudnak tisztán látni. A nyomott hangulat, melylyel Wekerle előterjesztését fogadták, a keserű kifakadások és fogadkozások kilépésre, a végső dühös akció a nemzeti bank érdekében arra vall, hogy az urak ma is inkább lelkes, mint megértő gyakorlati politikusok. És bajos őket kapacitálni, mert az igazságot a legfőbb meggyőző faktor, a kormány ma sem mondhatja meg nekik.

Mi azonban ma is megtehetjük, mint három héttel ezelőtt, abban a tudatban, hogy itt kimondatván, az igazság csak használhat és semmiképpen sem árthat. A nagy elszőrnyedés legfőbb oka a kvóta. Két perczent, öt vagy hat millió évi többkiadás! Különösen hangzik

ez a pénzügyi érzékenység azok ajkán, akik a kiegyezési javaslatokat pénzügyi szempontból nem is mérlegelik, mert — bocsánat a nyílt szóért — nem értenek hozzá. De nem is az öt-hat millió okozza a nagy megörökönyödést, hanem a két perczent és a kvóta szó. Ha pénzügyi volna az ellenkezés s ha onnan való volna, hogy ez a pénz ingyen az osztráknak jut, akkor sokkal több joggal fordulhatnánk a dalmáciai csatlakozás néven ismeretes új vasuti vonal ellen, mert ez sokkal nagyobb pénzügyi megterhelése az országnak, ugyancsak tisztán osztrák érdek javára. Mert az új vonal Krajnából a dalmát tengerpartig úgy épül, hogy minden állam a maga területére eső vonalakat a maga költségén építi. Már pedig a magyar, azaz horvát területre eső vonal sokkal hosszabb az osztrák területen fekvő vonalnál s merőben lakatlan, gazdaságilag értelmetlen területeken vezet át. Tisztára olyan, mint a mélység fölött elvezető óriási hid, mely az egyik osztrák tartományt a közbenső Horvátországon keresztül összeköti a másik osztrák tartományval, anélkül, hogy ezzel a mi gazdasági forgalmunk szintén összekötetést talált volna. Ez a vasut pedig nem évi öt millióba, összesen ötven millióba kerül, hanem legalább száz millióba, a fentartására és üzemben tartására pedig évenként szintén jelentékeny összegeket rá kell fizetni.

Látnivaló ebből a példából, — s tétézhetnök akárhánynyal — hogy nem az öt millió izgatja a képviselőket, hanem a kvóta szó, a kvótaemelést gyűlöletessé tett fogalma. Azokra az izgatásokra és fogadkozásokra gondolnak, miket a kvótaemelést ellen a multban elkövettek, azokra a hetvenkedésekre, mikkel magukat egy intranzigens, osztrák-leigázó kiegyezés-ellenes politika mellé szögezték. Ha a multban nem lettek volna olyan tüzesek, most eszükbe sem jutna ennyire skrupulózusnak lenniök. Ez is inkább a becsületérzés és a gene kérdése, mint a politikai igazságé. Az igazság az, hogy a multban sem volt igazuk, mikor a kvótaemelést ellen annyira izgattak, s most sincs igazuk, mikor inkább a multbeli hibának akarnak levonni a következményeit, mint a jelen megtisztult átértésének.

Tény, hogy Bánffy óta obstrukcióval fenyegettek minden kvótaemelést kormányt. Tény, hogy országos agitációban szégyennek és országárulásnak hirdették a kvóta emelését. De tény az is, hogy sosem volt ez országárulás és sohasem vállalkozott volna közöttük komoly államférfi arra, hogy azon elvek alapján csinálja is a kvóta-politikát, amelyek szerint az ellenzéki pártok az országban hangulatot csináltak.

Az igazság az, hogy a most kormánypárti politikuskok harcz és háboru közepette igazságtalanok voltak hajdani, legyőzött ellenfelük irányában. Az érthető hiba pedig az, hogy ennek következtében kötelezetteknek érzik magukat arra, hogy épp oly igazságtalanok legyenek tulajdon kormányuk iránt is. Akkor győzött az ő igazságtalanságuk, most pedig érvényesült alattuk az igazság, — ennyi az egész. Az ellenfélnek igazságot szolgáltatni kényelmetlen, ezt átlátjuk, de nem kevésbé súlyos szabadulni ettől a kényelmetlenségtől azzal, hogy tulajdon maguknak s kormányuknak nehézségeket csináljanak. Itt őszintén és nyersen tisztába kell jönniök azzal: az ellenzéki korokban elkövetett igazságtalanságoknak annyi mérhetetlen előnyét látták már, hogy illendő némileg, kicsi mértékben a nemezist is elviselni.

Nem a mostani kiegyezésben van a hiba, hanem a multban van a feszélyező elgaloppozás. Ha a politikuskok, legalább magukban, ezzel tisztába jutnak, tisztázva van az egész kiegyezési ügy, mint a magyar parlamenti viszonyok kritikus problémája. Persze ezzel az argumentummal nem állhat elő sem Wekerle, sem Kossuth, ezért vannak ezek az elégedetlenkedő mozgalomban alul. De mondhatja ezt minden egyes lelkes képviselő önmagának s megmondhatja a kerületében két-három okos embernek s így levonhatja a konzekvenciáit is. Elvégre a most szolgáltatott igazság már nem használ azoknak, akiket megbuktattak s nem is árt nekik. Egy kis kegyetlenség önmaguk iránt s egy kis plátói jogszolgáltatás a multnak s a jelen súlyos problémája megvan oldva.

—x.

Mikor alkonyul . . .

Mikor alkonyul:
Nem dobog-e fel szived szilajul?
. . . Lásd én nekem
Viharok zugnak át lelkemen . . .

Mikor alkonyul:
Szemedben vágyak tüze ki nem gyul?
. . . Lásd az enyémben
Ezer nap csillogó mámora ég benn . . .

Mikor alkonyul:
A szived sajogva el nem szorul?
. . . Lásd az enyém
Reszket az árnyak idején . . .

Mikor alkonyul:
Szemedre könyffelleg nem gomolyul?
. . . Lásd az enyémet
Beharmatozzák az emlékek . . .

Jörgné Draskóczy Ilma.

Az üvegházban.

Irta: FÜLEP LAJOS.

Sárga volt, mint a réz, a májusi napfény, mely a fűszálak közé bujt. És üde, reggeli illatot leheltek a falombok. Hajladoztak és ágaik végét odaverdesték a kerítéshez, melyen bebámult Cornélia. Nézte a homokos utakat, a gyöngyvirágok fehér kelyheit, a mély kék ibolyákat. És az árvácskákat, a fehér, fekete, bíbor, sárga árvácskákat. A gyöngye szirmu, bársonyos, kívánatosakat. A fény reszketett rajtuk. És a fény átszökött róluk a Cornélia fejére, a hajszálai közé. Végignyargalt a lány homlokán, az orrán, nyitott piros ajkain, apró fogain.

— Mindjárt, mindjárt bejutok — mondá magában Cornélia. Apró szive dobogott. E helyen először volt. Először állt vézna, gyöngye teste a nagy, féltelmes gesztenyefák alatt. Először borzongott meg sötét árnyékuktól. Először látta itt, reggel, játékát a májusi napsugárnak, a virágok tarkaságán. Befelé a kerítés rácsain félve sandított. Tul a fákon, hol égnek meredt a nagy ház, az üvegház.

A kis rongyost csakugyan hamar beeresztették. Ment és meztelen apró lábai megrepegtek a lágy, a jó, a süppedékes, harmatos homoktól. Lábujaival végigbirizgálta az utra hajló fűszálakat és virágokat. Akárcsak egy tündérgert, oly szép volt itt minden, finom és előkelő, keresett, simított, mesterkélte. És ő olyan rongyos, fésületlen és természetes. Olyan magától értetődő.

— Csak utánam — mondta a szolgál és Cornélia nyomon követte. Bátoratlanul, ingadozva.

— Hamar, hamar, — mondta bent a műteremőr — hamar levetkőzni. Dobja le a rongyait. Egyáltalán minek is viseli őket?

A süldőlány feje nagyot fordult a nagy műteremben. Nézte a magas üveglakokat, a tetőt, de tulajdonképpen révedező szemeivel mit se látott. Csak sejtette az alakokat is maga körül, a nőket, akik körülvették, jártak mellette és nézték.

— Kész? — kérdezte a mondott ember. Mig Cornélia leoldozta kis szoknyáját, levetette fehér rövid ingét, kibujt mindenből, ami rajta volt. S a fehér és piros rongyokat arrébb tolta a lábával. Kigyult az arca és piros lett, mint eldobott szoknyája. Szemei tüzeltek, haja lepergett meztelen vállain. Nem félt már, daczosan nézett széjjel.

Akik körülvették, nők voltak. Fehér dolgozóköpenyekbe bujtatott nők. Némelyiknek czeruza, szén, másoknak vászon, ecset, paletta a kezében. Hunyorgó, szakértő szemmel várták Cornélia meztelen megjelenését. Mikor lesiklott az utolsó ruhadarab és Cornélia elszántan pillantott széjjel, a nők kórusban így szóltak: ah!

— Megfelel? — kérdezte a fönti ember, elégedetten mosolygott és megveregette a lány vállait — ez aztán darab! — És csettintett a nyelvével. És a nők kórusban zengtek: megfelel! nagyszerű!

Valamennyien azután odagyültek mellé, a testéhez közel. Forgatták. Emelgették a karjait. Jártatták. Megnézték minden oldalról, nézték a fejét, a keblét, a lábait és csillogott a szemük, mint a Mária-üveg. Mert meg voltak elégedve nagyon.

Cornéliát kísérettel vitték a pódiumra. Ahol magasabban állt, mint a többiek, ahonnan őt mindenki jól láthatta. Őt! Állt lebecsátott karokkal, nyugodtan, mintha mi sem történnék. Állt meztelenül, ahogy e szomorú világra jött. Csoportban, a nők, hol közelebb

mentek, hol távolabb. Hunyorogtak rá, majd meg éppen kimeresztették szemeiket. Tölcseért csináltak a kezükből és nézték, nézték, nézték.

Megállapodtak végre abban, hogy ezt a precziózus leletet, ezt a finom kis testet hogy helyezték el. Divánt vonszolt elő egy szolga és selymeket hozott, suhogó, salygó, színes selymeket. Lefektették Cornéliát a divánra, féloldalt, arccal a festőállványoknak fordulva. Selymeket terítettek rá. Végigpróbálták a fehér, vakító sárga, piros, lila ragyogású selymeket. Aztán egy sárga terítőt hagytak rajta, mely félig elborította a testét. De úgy, hogy lábai, karjai, keble kilátszottak. Széjjel szóródott könnyű barna haja és ott feküdt fehér vállain s a sárga selymen. A szálak szanaszéjjel váltak és írombán belefutottak a fehér és sárga színbe. Mint finom, hosszú gyökerek.

Sápadt bőre reszketett a lánynak az előkelő szövet érintésétől. Repetek szempillái a ragyogás láttára. Simogatta a selymet apró kezeivel, ujjait végigjártatta rajta nyakától lábáig. Mozdulatai, mint egy pihenő bágyadt macskáé. Magasra emelte karjait és megint lebocsátotta. A selyemre, mely alatt vékony teste megmegrándult. Soha ilyen finom anyagba burkolva. Szemei csillogtak, mint két szőlőszem.

A nők sóváran nézték a lány mozdulatait, szemükkel csaknem fölfalták néma örömét. Ezek a nők részben csunyák, részben öregek voltak. És akadt közöttük, aki nagyon hasonlított a Macbeth boszorkáihoz. Egy öreg angol asszony, — aki immár tíz észteje nem látta az urát — egy férfias arcú, vastag hangú, vágott haju nő, irdatlan, kövér, petyhüdt idomu, folyton ott babrált Cornélia haján és igazgatta a selymet. Gyöngéden és előzékenyen, diszkrétén, ahogy gyakorlott öreg szobalányok a nászágyat szokták megvetni.

— Kérem, lady Sandwich, — szólt neki egy ösztövérc francia lány, Hortense — ön nincs üvegből...

A boszorkák nevettek és lady Sandwich elment a lány mellől. A nők, akik a világ minden részéről gyűltek össze, le nem vették szemüket a lányról, amíg a munkához készültek. A kedves, a drága művésznők, akik tipegtek, térültek-fordultak, tettek-vettek, színeket nyomkodtak ki tubusokból, fekete színeket készítettek elő, fehér vásznakot raktak az állványokra. És komoly és szigorú és figyelő ábrázattal fordultak a pódium felé. Ahol a hercegnővé vedlett kis rongyos hevert, mint egy pihenő macskakölyök.

— Nem tudok betelni vele — mondta lady Sandwich, amíg a színeket nyomkodta ki a tubusokból.

— Hi, hi, hi, — nevettek a boszorkák, akik a világ minden tájáról gyűltek össze — gyönyörű szép lány, istennő! — mondták egymásután Maddalena, Hortense, Iris, Amalia, Beatrice, Messalina, Nausikaa, Rosalinde, Aspasia, a buzgó művésznők.

Halotti csöndben kezdődött a munka. Az ecset menyasszonyai visszafojtott lélekkel keresték a fekvő lány formáit, igyekeztek megfogni szemükkel, tekintetük végigtapogatta minden hajlását. Csak a kezek jártak halkán, hol a színeket, hol a fakó vásznakat érintve az ecsettel. Ah, megoldani azt a fekvő lányt, megtalálni szépségét, odakényszeríteni a durva anyagra, hogy éljen, hogy test legyen, hogy szép legyen. Az életnek ezt az eléjük vetett pompás darabját megragadni, magukévá tenni, lebírni. Diadalmaskodni fölötte, nekik, a csunyáknak és öregeknek, a gazdagoknak és gondtalanoknak a szép, a fiatal és a kolduson. Gyötrelmesnek indult a küzdelem.

Elzsibbadt Cornélia tekintete a czéltalan nézésbe. Fantasztikussá nőttek előtte ezek a fehér ruhás nők. Nagy, fehér árnyékká nőttek, amint kezükben az ecsettel hadonásztak, mindnyájuk tétova tekintete pedig

rajta találkozott. Érezte, hogy itt mindenki akar belőle valamit. Hogy veszekesznek érte, némán. Hogy ki akar neknek vájni belőle valamit azokkal a hadonászó, hosszú szerszámokkal, mint ásóval az aranyat. Sápadt és ránczos és kísérteties arcok himbálóztak felé, mint denevérek, körülverdesték szárnyukkal a testét. Kivánták, követelték. Küzdöttek egymással érte és ő nyugodtan és fölségesen türte a meddő küzdelmet, mely érte, rajta folyt. Fölényesen, a kis hercegnő, a selyembe bugyolált rongyos, amint feküdt.

A művészet jegyesei, hogy kifáradtak a küzdelembe, pauzát kiáltottak, letették a fegyvert s a pihenésnek szánt kis időben a pódiumhoz tódultak. Ahol Cornélia felkelt fektéből s ülve fogadta őket. A selyemrongy lecsuszott térdére, fölső teste szabadon maradt. Lábai körül szanaszéjjel omlott a zizegő sárga selyem.

— Hihetetlen, hogy nem megy sehogy a munka — mondta Amália, egy tömpe orru, vastag német leány.

— Ez a legnehezebb modell — mondták mind a nők.

Fölmerték a pódiumra, mintegy lánczcal körülfogták Cornéliát. Arcukat közel dugták hozzá, szinte az orrukkal érintették, szimatolták a lányt. Kezüikkel megfogták, simogatták a haját és az arcát, gyöngéden, beczégetve. Cornélia, mint egy szfinksz, néma volt és fölényes. Engedte, hogy apróra megvizsgálják. Hogy belenézzenek a szemeibe, oda a nagy, fekete szempillák alá. Megérintsék fehér homlokát, melyen vékonyan és áttetszőn feszült a bőr. Vékony és nyulánk nyakát, mely hajladozott vállain, mint a lilium szára. A vállait és vékony, kerek karjait, melyek fehérek voltak s ha fölemelte őket, mint a gyertyaszál. Gyöngéden csontoknak kiállítását és hátának ritmikus lendülését. Keblét s a hamvas árnyékot alatta, amint kiemelte a rózsaszínű, friss domboruságokat, melyek érzékenyek és idegesek voltak. Kerek hasát, melyen pihegő és lüktető volt a bőr, fényes és csillogó, mint a tó sima tükre. Csipőinek tartalmas tömörségét, ruganyosságát és czombjait, két szilárd kis márványoszlopot. Lent, lent apró bokákat, mozgékony ujjakat. Végtelen volt a rongyos Cornélia testének ő gazdagsága.

— Hány éves maga, kisasszony? — kérdezte a legöregebb nő, lady Sandwich.

— Tizenhat.

Tizenhat év! A nők sóhajtottak.

— Hogy hívják? Hová való? Mit szokott csinálni? Kinél ült már? Miért lett modell? — ezek és hasonló kérdések hullottak a lányra.

És a lány nyugodtan, naivul, mintha magának beszélt volna, maga elé meredve és önfelédten, elmondta, hogy Cornéliának hívják, messziről jött és azért lett modell, mert szegény és nem ért semmilyen mesterséghez, a munkát egyáltalán nem bírja el, mert gyöngé, a varrás, himzés is nagyon kimeríti, próbált már mindent, semmi sem sikerült, aztán modell lett, ült festőknek, de azt se bírta, mert azoknak nem modell kell, hanem nő, azért otthagya a férfiakat s aztán egy jó barátnőjének a tanácsára idejött a nők közé s ezentul csakis nőknek akar ülni...

— Közénk? — kérdezte az egyik nő gunyosan.

— Közénk? — így a másik és fenyegető örömgyult ki szemeiben.

— Közénk? Hi, hi, hi — így nevettek egyszerre mind a művészet mátkái.

— Tudja, kisasszony, hogy maga nagyon szép, talán a legszebb lány, akit valaha láttam? — kérdezte Aspasia.

— Tudom.

— És tudja, hogy a szépség milyen kincs?

— En csak azt tudom, hogy a szépség milyen átok. Amerre csak megyek, utamban áll, üldöz, meg akar ejteni... nyugodtan megyek s egyszerre csak érzem, inog a föld alattam, mintha be akarna süppedni... járok az utcán s érzem minden pillanatban, hogy az emberek nem tudnak nyugodtan elmenni mellettem, mintha valaki meglökné őket és szeretnének kiugrani a bőrükből és rám bámulnak éhes szemekkel, mint a farkasok és üldöznek. Hova meneküljek én? Egyedül vagyok, nincs senkim. Ki vagyok lökve és mindenkinél joga van hozzám.

— És mondja, Szépség-kisasszony, nem volt magának még komolyabb kalandja, nem szeretett senkit?

— Még nem tudtam szeretni senkit. En csak azt tudom, hogy a részegség löki hozzám az embereket. Hogy megszedülnek. És úgy jönnek, mint az állatok. És én gyöngye vagyok és tisztának és jónak érzem magam és ők mégis oly brutálisak mind és ragadnak a szennyről. Nem engem szeretnek, csak a szépségemet s én nemcsak az vagyok. Csodálkoznak azon, hogy a lélkem még nem akarta soha senki, egyáltalán még nem is érdeklődtek az iránt, hogy én is lelkes lény vagyok-e?...

Oly különös volt szegény lány, mikor ezeket mondta, komoly orczával, összehuzott szemöldökkel és viziós szemekkel, hogy a nők egymásra néztek és nevettek.

Lángba borult a Cornélia arca. Haraggal nézett a boszorkákra. Gyűlölettel. Keze ökölbe szorult és valami fájdalmas vágy feszengett benne, hogy valamelyiküknek arczába vágja. Nem, mégse. Nyugodt maradt. Keze mozdulatlan hevert a sárga selymen. Csak nézte a nőket, a gondtalanokat, jómóduakat s mivel nem akarta irigyelni, hát egész csöpp lelke mélyéből megvetette őket. Torkában keserűség gyűlt össze és mint valami pók, úgy kapargatta. Mégsem sirt. Pedig egész élete hirtelen eszébe jutott s szörnyen reménytelennek látta a jövőt. Látta magát, látta egész koldus-mivoltát és látta nagy szépségét. És kenyérdarabokat látott a levegőben apró szárnyakon röpködni, de azok mind elrepültek. És ő most itt van. Mi lesz ezután? Vajjon a véle egyenműiek fel tudják-e majd emelni?

— Ön paragon heverteti az értékeit, kisasszony, — mondta Beatrice — az ilyen bájjakkal csodákat lehetne művelni. Magánál valósággal elkallódik a legnagyobb kincs.

— Ha olyan nagy kincs, hát meg akarom tartani magamnak — felelte kihívóan Cornélia. — En tudom, mi kell az embereknek. Hogy megérintsék és izról-izre öljék meg mindenemet. Az arcom, a karjaim, a csipőim, a lábaim kellenek nekik, minden, ami szép rajtam, oh, jól esnék ebben turkálni és pusztítani. Tudom, hogy lihegnek az elsőségért. Csak hogy a legnagyobb pusztítást vihessék véghez. Csodálják a Szépséget, félnék tőle, irigylik és magukhoz akarják marni az elérhetelent. A szerelemtől én nem félek, és azt, hogy mi a bűn, én nem tudom, csak az emberektől félek, a megalázásoktól és a rettenetes csunyaságoktól. Ezért nem tudom magam odaadni nekik.

Igy beszélt az éhenkórász kis modell az előkelő hölgyeknek. A süldő lány a meglett és megérett nőknek. Az utczagyerek az illem és tisztesség edényeinek.

És a nők összebujtak, mint gubbaszkodó, lomha fehér madarak. Fejüket összedugták és suttoztak. Elgondolkoztak és vad, bűnös remegés futott végig hajlott hátukon a gondolatra, hogy őket üldöznék a férfiak! Ha valaki az ő lábuk előtt heverne és imádná őket. Ha valaki gyönyörökről beszélne nekik és esedeznének a csókjukért. Ha valaki simogatná az arcukat.

Ha valaki... de sokan, minél többen jönnének és szerelmet kérnének tőlük. Forró, sóhajos öleléseket, önfeledt pillanatok. Engedelmisséget, alázatos, teljes engedelmisséget. És átérték minden pillanatát a meghódítottságnak, a megadásnak. És mikor magukhoz tértek, irigyen és gyűlölettel néztek a lányra, aki nyugodtan ült a viharok közt. Szerették volna ők is megmarni, elcsufítani, megnyomorítani.

Lejárt a pihenés ideje. Visszamentek állványaikhoz a nők, vásznaikhoz és festékeikhez. Folytatták a munkát. Cornélia visszafeküdt a divánra, a sárga selyem alá. Csönd volt. A kezek hangtalanul jártak s a szemek feszülten néztek. Szabad gyermeke a szabad természetnek ott hevert prédául az üvegházban. Folyt a küzdelem, némán, lélegzetvisszafojtva. Elorozni ebből a szépségből valamit, kitépni, magukévá tenni; lebírni, diadalmaskodni rajta, a csunyáknak és öregnek, a gazdagoknak és gondtalanoknak a szép, a fiatal és szegényen. Gyötrelmes volt a küzdelem. A finom formák, mint az iszapos hal, kisiklottak a fonnyadt kezek markolásából. Az ecset menyasszonyai keresték rajta a szépséget, vakultan, kábulva, nyögve, megalázva. A lány ült nyugodtan és maga elé bámult.

Véget ért délben a meddő küzdelem. Ledobták fehér köpenyeiket a nők. A művészet mátkái mentek pótolni elpredált energiájukat, mentek ebédelni. Cornélia fáradt volt, tagjai zsibbadtak, feje szédült. A kis piros szoknyát magára öltötte, meg a kék bluzt és ment kifelé. A folyosón lady Sandwich érte utól.

— Maga eljön holnap is, kisasszony? — kérdezték szomjas, szederjés ajkai.

— Igen.

— Nem volna kedve nálam ülni, a műtermemben, ma?

— Nem.

— De jöjjön el, ruhákat akarok adni magának, van egy nagyon szép selyembluzom és szoknyám, ami épp jó lesz magának, megigazitjuk... láttam, hogy nagyon szereti a selymet... csak jöjjön el...

— Nem...

— Hát akkor holnap itt a műteremben, elhozom ide a bluzt és a szoknyát, gyönyörű halványkék selyem, finom, a legfinomabb... elhozom.

— Nem kell. Köszönöm.

— Elhozom.

Cornélia ment. Ki a szabadba! Félt, hogy megfullad idebent. Zsebében megcsörrent a pár hatos, amit az imént kapott. Kiért a kertbe, ahol melegen süttött a déli nap a zöld füre s a gesztenyefák komoly lombjaira, a fehér gyöngyvirágokra, a tarka árvácskákra. A homokos ut mintha sárgarézzel lett volna végigöntve. És vidám volt minden, tiszta és derűs. Éhes volt a lány és sietett, de azért megállt egy perczre, hogy teleszivja tüdejét ezzel az illatos, édes, előkelő levegővel. Kopott, szakadozott, rikitő piros szoknyája, gyűrött kék bluzta hogy kiritt ebből a finom és kivasalt környezetből. Előtte az utca az emberekkel, a délidő siető embereivel, mögötte az üvegház. Állt egy pillanatra és — édes Istenem! — hogy ingadozott.

Aztán ment kifelé s ahogy ment, mintha feléje hajoltak volna a fűszálak, a gyöngyvirágok, az árvácskák, — valamennyien az ő testvérei — még az aláhulló falombok is s mintha küldték volna innen, el, tova. Szellő suhant végig a lombok közt s a levelek oly különösen, kísértetiesen zümmögtek:

— Menj ki, leányom, menj ki, Szépség, ne jöjj vissza ide többet. Mégis, vissza fogsz, vissza kell jönnöd. Aki kisiklottál finom kigyótesteddel a férfiak durva kezei közül, el fogsz vérzeni a nők sápadt macskakörmei alatt. Cornélia, menj a férfiakhoz, fiam!

Krónika II.

Ezópus meséi.

— okt. 18.

Incipitur lamentatio... Elkezdődik a története itt egy embernek, aki tolvajlásra kényszerült, mert becsületes akart maradni, aki törvény elé került, egészen a mai jogrend szerint, tökéletesen a kor igazságszolgáltatásának logikája szerint, nem azért, mert gazember volt, hanem azért, mert ügyetlen volt.

A történetét valami igen nagy egyszerűséggel kellene elmondani, valami egészen hideg objektivitással, de amióta Julius Caesar befejezte irodalmi működését, kinek a tolla bir egyszerű lenni, amióta Tacitus elhallgatott, kinek van annyi ereje, hogy ő legyen ura a tárgynak és ne a tárgya ő neki? Valami nagy, ijesztő egyszerűséggel kellene elmondani ezt a dolgot, mert ez a történet mint irodalom ostoba és hazug csacsogásnak tűnik fel és csak mint riport markol bele az idegekbe úgy, ahogy belemarkol Mózes első könyve, vagy a Learék tragédiája. Azt hiszem most, amikor ezt leírtam, hogy valóban a riport a legnagyobb műfaj, a legnehezebb emberi teljesítés akkor, ha az írója olyan pontosan tudja a lényegen kezdeni a dolgot, mint a Blowitzok öregapja, Mózes, aki elmés fordulatok helyett mindjárt a sulylyal, a lényeggel kezdi a tudósítását: »Kezdetben teremté Isten a világot«. Vagy ha annyira egészen otthon van a modern pszichopatológiában, mint a Lándsarászó, aki megcsinálta és teljesen megmagyarázta az ősz paralitikus király családjának teljes és csalhatatlan degeneráció-képét és hogy még jobban megvilágosítson bennünket, oda tette melléjük megdöbentően értető ellenképnek a két szimuláns is, a bohócot, aki mesterségből szimulál és a kilökött fiút, akit a jó, ugynevezett kis körülmények kényszerítenek rá arra, hogy bolondnak tegye magát...

*

Ez után a hosszulegzetű és nagytaréjú kezdés után tessék most már egyszerűnek lennem. De az olvasó segít hozzá az egyszerűséghez azzal, hogy most, csak most, egyetlen egyszer — soha többet ilyen ambíciókkal eléje nem állok — elhiszi nekem, hogy minden szó, amit leírok, igaz és hogy egészen az élet hétköznapija az a történet, amit elmondok. Kicsiny, nem is nagyon érdekes történet.

Tehát...

A kultuszminisztriumban dolgozott egy napidíjas, akit az újságok becsületes diszkreczióval csak L-nek neveznek, de én részben kényelem okáért, részben pedig a stilus folyékonyabb volta kedvéért röviden és szürkén Jánosnak fogok nevezni.

János — kérem, higgyenek minden szavamban — egészen becsületes ember volt. Az első a hivatalában, amikor be kellett menni és az utolsó, amikor el kellett jönni. Reggel nyolcz órától délután kettőig pontosan

körmölt és nem bliczelt egy percet sem. Az idén valamelyik tavaszi napon sem. Akkor is utolsó volt a hivatalában, a kollégák már mind elmentek, ő magára maradt, még irt egy félívet azzal az utálatosan sárga és ragadós mázolóféntával, aztán fölkel, a fogashoz ment, hogy veszi a kalapját és indul haza.

És ekkor János a szomszéd rabszolgatársának az asztalán egyszerre észrevett egy könyvet. Cifra képpel nyomott papirkötésű, olcsón drága könyvet: Phaedrus ezópusi meséit. Azt valamelyik kolléga talán a fiának vette és haza akarta vinni, de nem volna riport a riportom, ha ott nem felejtette volna az irodai asztalán. János, nem sok érdeklődéssel, felvette a könyvet és nem tudta, hogy most a saját kicsiny kis tragikuma után nyul a saját nagy, bütykös, tintacseppes kezével. Felvette a könyvet, nézegette és végül, nehogy valamelyik takarító szolga ellopja, vagy hogy egyébként lába keljen, a zsebébe dugta. Olvasóm: nem én vettem fel onnan azt a könyvet, én ezt a Jánost nem ismerem, még csak a nevét sem tudom, nekem semmi érdekem, hogy ennek a Jánosnak a becsületét megvédelmezzem, de én mégis minden rendelkezésemre álló hitellel zsirálom neki előtted most az igazságot, hogy ő azt a könyvet nem akarta ellopni, hanem éppen ellenkezően, meg akarta menteni a tulajdonosa számára, nehogy a nagyfrekvenciájú hivatalaszobában valahogyan elkallódjék.

És ha valami nyoma volt a becsületességnek a gondolkozásában, az legfeljebb annyi volt, hogy a könyv zsebredugásának a pillanatában felvillant olyasvalami is az agya velejében, hogy ő ma ezt a könyvet majd elolvassa — ebéd helyett. Mért a diurnisták néha így is ebédelnek.

Kilépett a kapun a Hold-utcára és elindult a bánom is én miféle utca felé, — hazafelé. És akkor az az egészen hihetetlen, mert tökéletesen mindennapos, mindnyájunkkal megeshető, sőt már meg is esett eset történt vele, hogy a könyv — mese ez, ezópusi mese — kihullott a zsebéből, vagy pedig valami ügyes gentleman kilopta belőle.

Most jön az első fordulat. Mert János, amint hűledezve észrevette, hogy a könyv eltűnt, először is visszafordult. Egyszerűek legyünk, csak egyszerűek, semmi lélekbuvárás... Nem kereste a könyvet visszafelé az uton, talán a zsebéhez sem kapkodott még egyszer keresően, hanem tisztában volt a ténnyel, hogy a könyv elveszett és hogy neki azt a könyvet újra meg kell venni. Már most: az igazán egészen felesleges cifrázás volna, ha kifejténém, hogy pénze nem volt. Nem, — csak a tényeket, csak a tényeket. A visszaforduló János már a sarkonfordulása pillanatában tisztában volt azzal, hogy holnap, a hivatalos óra kezdetén, amikor majd összetalálkozik Mártonnal, a könyv legitim gazdájával és amikor meg kell vallania a valóságot, akkor megtörténik vele a legszörnyűbb, legborzalmasabb istenítélet: kiröhögik. A valóság olyan hihetetlen valami, hogy még a téntartó, még az itatóspapír sem hiszi el és János látta a holnapi

jelenetet; a könyvelvesztés történetén vigyorgó kollégákat és Mártont; a könyvtulajdonos kollégát, aki majd öreg, irodai humorral lép oda hozzá és kedélyesen mondja:

— Elvesztetted a könyvem, öregem? Ugy-e Kun S. Muzeum-körut? Nagyon jutányosan vásárol. Nem baj, nem baj.

Semmi feljelentés, semmi szó tovább az egész ügyről, csak még néhány éretlen kis vigyorgás.

De János látta, látta előre ezt a jelenetet és visszafordulván, visszament egészen a miniszteriumba, a hivatalaszobájába, ahova szabad volt mindig a bejárása és onnan, a poros polcra ellopott három döntvénytárt. Azokat majd eladja és az árukból megveszi Phaedrus ezópusi meséit.

Ezek a döntvénytárak nagyon okos könyvek lehetnek. Minden hivatalban ott vannak és mindenhol egyformán lepi őket a por. Mert kinyitni a kutya sem nyitja ki őket. Hiszen akiknek kellene, azok úgy is tudják, hogy mi van bennük, akiknek meg nem kell, — majd azok nyitják ki, akiknek nem kell!

De a döntvénytáraknak ez a tulajdonsága némileg leszállítja a forgalmi értéküket és így történt, hogy János az antikváriusnál csak nyolczzvan krajczárt kapott a három kötet döntvénytárért. A három kötet becsületesen ellopott döntvénytárért.

Már most: Phaedrus ezópusi meséi egy forint és husz krajczárba kerülnek abban a papírhomlokú kiadásban és ezzel jön a második fordulat. János ott állt a Muzeum-köruton, a zsebében nyolczzvan krajczárral és egy lelkiismeretfurdalással. És mivel nem tudta nyolczzvanért megvenni a könyvet és mivel nem ebédelt, tehát bement valami bástya-utczai, vagy magyar-utczai kis korcsmába és ott fölette, fölvacsorázta mind a nyolczzvan krajczárt. Megevett egy pörköltet, egy nagy pörköltet, azután még evett egy »emvölgyi« sajtot is és megivott rá két stuczni hatvanast szódával spricczelve...

És ezzel véget is ért a tragédiája, mert ami ez után következik, az már csak kórikum. A hivatal nem kolléga és a döntvénytár nem ezópusi mese. »Nem mese az, gyermek!« Feljelentették. Be is ismerte a lopást és törvényt ültek fölette. És a kilenczvenkettedik paragrafusnak minden kunkora tótágast állt, hogy kiviaskodja neki a törvény igazságát és ezért elítélték három napi fogházra. Egészen mellékes, hogy úgy sirt, mint a sűrű eső és úgy erősítette az ártatlanságát, mintha igazán gazember volna. Ki hiszi el az igazságot?

*

Eddig tart a történet és most visszafelé nézve rajta, látom, hogy hazudni nagyon könnyű és becsületes dolog, de az igazság igazi megérzékeltetéséhez kell annyi hazugság és annyi irrealitás, amennyi csak az öreg Lándsarázó tollában volt.

Paganel.

Uj Faeton.

A csillagok közé suhanva

— Bús árnyam száll e tájon át —
Az élet egyre hidegebb lesz
És nem lelem túnt örömök nyomát.

Szállok a kékes Sziriuszba

— Hideg fény, ó de úgy ragyog —
S a magasságban sorra gyúlnak
Dalaim, ez uj, büszke csillagok.

Csak néha szédül a fejem még,

— Ó régi, édes, bús mesék —
Mikor a mélyből feltör egy hang,
Mely egykor szerelmes szivemben élt!

Mely egykor úgy csendült szivemben,

— Letört szerelmek, csönd legyen! —
Mint orgonaszó lágy zenéje
A májusvégi, régi ünnepen!

... De ekkor a Nap kocsijának

Gyeplőt érczesen fogom,
Ne szédülj, dalok Faetonja,
Törj csillagokba, homlokom!

Juhász Gyula.

Seitz Viktor aphorismáiból.

A munka boldogságát prédikálják szerte a földön —
és az emberiség nyög a munka rabigájában.

*

A művészet hazugságai épp úgy hozzátartoznak az élet
szébbétételéhez, mint a tudomány igazságai.

*

A leszerelés és a feminizmus: századunk két nagy szá-
mársága.

*

Minden haladás alápfeltétele az elégedetlenség.

*

Magában a jogi uralom tisztán csak etikai természetű,
A gazdasági uralom tényleges uralom, még ha nincs is a jog
által szankcionálva.

*

A suszter csirizről beszél, Napoleon a világ meghódí-
tásáról.

*

Négy olyan nagyzási mániában szenvedő politikai tes-
tület van Európában, amelyik azt hiszi magáról, hogy a par-
lamentek jogaival bír: a Duma, a Reichstag, a Reichsrath és
a budapesti parlament.

*

Minden küzdelem, mely az igazság nevében folyik, harc
régii hazugságok ellen — uj hazugságokért.

A kicsike.

— Fantasztikus elbeszélés. —

Írta: DOSTOJEWSKI F. M. (2)

A kapuban megmondtam neki — pedig már afölött is csodálkoztam, hogy vadidegen létemre kihivattam — a Lukerja füle hallatára, hogy szerencsésnek érezném magamat... hogy nagy megtiszteltetés lenne rám nézve... ha feleségül vehetném... Másodszor pedig: ne csodálkozzék a föllépésem, hogy a kapuban... stb. hm!... »őszinte ember vagyok s számot vetettem a körülményekkel...« Nem is hazudtam, mikor azt mondtam, hogy őszinte vagyok... Az ördögbe is... csak tudok úgy beszélni, mint egy jónevelésű ember, hozzá még »originálisan« is; mert ez a fő. Mit? Talán bűn ezt bevallani? A magam bírāja vagyok, tehát pro és contra kell beszélnem, s meg is teszem. Később is mindig belső elégtétellel gondoltam erre vissza, ha még oly bolondság is. Kertelés nélkül, minden elfogultság nélkül kijelentettem akkor neki, hogy először is nem vagyok talentumos, nem vagyok valami okos, talán nem is vagyok tulságosan jó ember, hanem meglehetősen tuczat-égoista (ezzel a szóval!... odamenet gondoltam ki s meg voltam magammal elégedve) s hogy nagyon, de nagyon könnyen lehetséges, hogy más tekintetben is sok kellemetlen tulajdonságom van. S ezeket nem minden büszkeség nélkül mondtam, — hiszen tudjuk, hogy az ilyesmit hogyan szokás mondani. Oly izléstelen persze nem voltam, hogy miután a hibáimat nagylelkűen felsoroltam, előálltam volna a jó tulajdonságaim fitogtatásával. Hogy: de viszont ilyen meg olyan vagyok. Jól láttam, hogy borzasztóan elszorul a szíve, de nem mutattam semmi meghatottságot, sőt csak azért is szándékosan súlyosbítottam a dolgot. Kimondtam neki kereken, hogy ehetik, amennyi beléfér, de színházak, bálók, toalettek; — »olyan nincs, — talán majd később valamikor, ha célomat elértem«. Ettől a szigorú hangtól magam is odavoltam, annyira tetszett. Még azt is mondtam neki, persze csak úgy nagyon odavetve, hogy ha ezt a foglalkozást választottam is, de csakis különös célból, hm — mert fontos okom van rá... Higyje meg, teljes világéletemben gyűlöltem azt a zálogpénztárt, de a valóságban — nevétséges ugyan, hogy az ember önmagát tömi titkzatos frázisokkal — »mégis csak meg akartam magamat boszulni a társadalmon«. Igazán ezt akartam — ezt, ezt, ezt! Ugy hogy mikor délelőtt csipősen megjegyezte, hogy »megboszulom magamat«, nem is volt minden igazság nélkül. Azaz... nézze csak, kérem... ha egyszerűen azt mondtam volna, hogy »igenis megboszulom magam a társadalmon«, kinevetett volna, mint akkor reggel, s tényleg nevétséges lett volna. De mikor titkzatos frázissal, kerülő uton czéloznak rá, ezzel könnyen meg lehet vesztegetni a fantáziát, mint ahogy az eredmény is bizonyítja. Azután meg akkor már nem tartottam semmitől: mert hisz tudtam, hogy a vastag kereskedőt jobban utálja, mint engem, s hogy úgy álltam a kapuban, mint egy szabadító. Ennyit csak fölértem észszel. Ó az aljasságot az ember nagyon megérti. De igazán az lett volna? Ki tudna az emberek fölött itéletet mondani? Hiszen már akkor szerettem.

... Várjunk csak: jótéteményről akkor még természetesen egy szót sem szóltam, ellenkezőleg... de mennyire ellenkezőleg... azt mondtam neki: »nekem jótétemény ez, nem pedig önnek«. Nem tudtam magamba fojtani, ki is mondtam neki, s talán ostobául is hangozott, mert alig észrevehetőleg elmosolyodott. De egy egészben véve kétségtelen, hogy én nyertem

vele. Várjon, kérem... ha már az ember erre az egész gyalázatosságra visszagondol, akkor hadd emlitem föl a legutolsó gyalázatosságot is... mikor előtte álltam... egyszerre... csak úgy hirtelen... az a gondolat villant meg bennem: »jól megtermett, karcsu, művelt ember vagy, s dicsekvés nélkül mondván, nem is vagy csunya«. Ez jutott eszembe abban a pillanatban, ez. Magától értetődik, hogy még lent a kapuban azt mondta, hogy igen. De... azt is be kell vallanom: a kapuban sokáig gondolkodott, míg ezt az »igen«-t kimondta. Oly sokáig, de oly nagyon sokáig töprengett rajta, hogy már szinte meg akartam tőle kérdezni: »no mi lesz már?« — azaz, hogy meg is kérdeztem, mert nem tudtam magamban visszatartani. »No mi lesz már?« — kérdeztem tőle, s igen, igen, pontosan emlékszem, hogy direkt »már«-t mondtam.

... Várjon, kérem, majd gondolkozom rajta...

... S oly komoly pofácskát vágott, de olyat... hogy már akkor megérthettem volna. Engem azonban bántott a dolog. »Csak nem fog habozni, hogy engem válaszszone-e, vagy a szatócsot?« — gondoltam magamban. Mert akkor még nem értettem meg semmit. Teljességgel semmit! Akkor még! A mai napig nem értettem meg semmit. Mintha csak tegnap lett volna, úgy emlékszem. Lukerja utánam szaladt, az utcza közepén megállított s lelkendezve mondá: »Az Isten is megáldja, uram, hogy a mi drága kisasszonykánkat elveszi. De meg ne mondja neki, mert nagyon büszke...«

Hát — büszke! Gondoltam magamban: magam is szeretem a büszke kicsikéket. A büszkében rendesen van valami különös szépség... ha az ember nem kételkedik többé abban, hogy hatalmában vannak. Mit tetszett mondani? Ó alacsony gondolkozása, ügyetlen ember! Mennyire meg voltam elégedve, de mennyire! Tudja, kérem, mikor ott állt a kapuban s elgondolkozott, hogy igent mondjon-e vagy nemet, s mikor e késlekedés fölött csodálkoztam, akár azt is gondolhatta volna magában, hogy »no, ha már itt is, ott is szerencsétlen leszek, nem lenne-e jobb a nagyobbik szerencsétlenséget választanom, a vastag kereskedőt? Ez legalább hamarabb agyonverne részegségében!« Hogy tetszett mondani?... Mit gondol, észébe juthatott volna ez a gondolat?

De még most se értem... még most se értek semmit. Azt mondtam az imént, hogy észébe juthatott volna az a gondolat. Hogy tudniillik a nagyobbik szerencsétlenséget választja s ez — talán a vastag szatócs lett volna? De az a kérdés, ki volt akkor előtte visszataszítóbb: — én-e, vagy a szatócs? A kereskedő, vagy a Goethét czitáló zálogos? Ez még kérdés!... Micsoda kérdés? S ezt nem érted? A felelet napnál világosabb, s még azt mondod, hogy kérdés. A teremtését, már megint elfeledkezem magamról, mikor most nem rólam van szó... De mégis, úgy melleleg: mi fontos most rám nézve? Rólam van most szó, vagy nincs? Én nem tudom, de erre a kérdésre egyáltalában nem tudok megfelelni... Jobb, ha lefekszem aludni. Fáj a fejem.

III. A legnemesebb lelkű ember vagyok, csak hogy magam sem hiszem.

Nem bírok aludni. Hogy is bírnék, mikor egy ér folyton zakatol a fejemben. Föl szeretném fogni az egész gyalázatosságot. Mekkora piszokból mentettem őt ki akkor, de mekkorából! Ezt ő is kénytelen volt átlátni s méltányolni az eljárásomat!... Azután nagyon jól esett többféle gondolat, például az, hogy én negyvenegy voltam, ő meg csak tizenhat. Szinte elbűvölt az egyenlőtlenségnek ez a tudata... ami oly édes, de oly édes...

Azután úgy akartam például, hogy az esküvő *à l'anglaise* legyen, legföljebb két tanuval, Lukerjával, meg még valakivel, azután egyenesen be a vagonba s két hétre Moszkvába egy hotelbe (ugyis éppen valami üzletet kellett volna ott lebonyolítanom). De ő ellenkezett s kénytelen voltam a nénikét meglátogatni s tisztetemet tenni náluk, mint rokonoknál, akiktől őt kaptam. Szép, engedtem s a nénik megkapták a szükséges tisztességadást, amint ez illik is. Sőt kétszáz rubelt adtam ezeknek a kreaturáknak, százat egynek-egynek s megígértem, hogy még többet is kapnak. Persze erről egy árva szót sem szóltam a leánynak, nehogy környezetének alávalósága által megszorítsam. A nénik természetesen nyomban majd elolvadtak a nagy kedvességtől. A kelengye miatt is veszekedés volt. A leánynak nem volt semmije, a szó szoros értelmében semmije, de nem is akart. Egyelőre sikerült fölvilágosítanom arról, hogy ez így úgy sem mehet, a staffirungot tehát megvettem neki, mert különben ki vette volna? De... az ördögbe, már megint magamról... Alkalmam nyílt arra is, hogy néhány gondolatot kifejtsem neki, hogy legalább megismerkedhessék velük. Sőt siettem is kifejteni. Az volt azonban a legfontosabb, hogy mindjárt kezdetben egész szerelmével fogadott, bármennyire igyekezett is türtőztetni magát. Ha esténként elnéztem hozzájuk, csupa lelkesedés volt, gyerekesen akadozva — igazán enni való volt ilyenkor — elbeszélte egész ifjúságát, mesélt a szülői házról, az apjáról, meg az anyjáról. Én azonban ezt az elragadtatást hideg zuhannyal hűtöttem le. Hiszen ez volt az egész tervem. Ezekre az extázisokra néma hallgatással feleltem, persze jóakaró hallgatással... de azért mindjárt rájött, hogy homlokegyenest ellenkező természetek vagyunk s én — talány. De hisz épp ezt akartam, az volt az egész célom, hogy — talánynak tartson. S talán azért gondoltam ki az egész ostobaságot, hogy neki ezt a talányt föladjam. Fejtse meg! Első: a szigorúság — s ezzel haza is vittem magamhoz. Szóval egész rendszert gondoltam ki. Minden nagyobb megerőltetés nélkül ment, csak úgy magától. Másképp nem is lett volna lehetséges, kellett ezt a rendszert kiszelnem, — elháríthatlan tények kényszerítették rá... Nem is tudom, hogy miért vádolom itt mindig magamat! Valósággal átélt rendszer volt. Hallja, kérem, ha valakit elitélnék, tessék ezt minden körülmény ismerete után tenni... Hallja, kérem...

... Hogy is kezdjem? ... Nem oly könnyű elmondani. Ha az ember igazolni kezdi magát — már mindjárt nehéz. Mert lássa, kérem: az ifjúság megveti például — a pénzt. De én mindjárt a pénzre helyeztem a súlyt, egyre ezt hangsúlyoztam, úgy hogy mindjobban elhallgatott. Nagy szemeket meresztett, csak hallgatta, csak nézett s — elnémult... Mert lássa, kérem: az ifjúság nagylelkű, azaz a jó ifjúság, nagylelkű, mondom, de heves: kevés türelme van. Ha csak kissé másként van, mindjárt megvetik. De én a »mindent megértést« direkt a szívébe akartam oltani, direkt a szívébe, — nincs igazam? Mert vegyünk csak egy triviális példát: ennek a karakternek hogy magyarázhattam volna meg, mondjuk, önként választott foglalkozásomat? Természetesen nem direkt kezdtem róla beszélni, különben úgy tünt volna föl, mintha bocsánatot kértem volna érte. Büszke voltam, eleget mondott a hallgatásom. Ó, ebben mester vagyok! Egész életemben hallgatva beszéltem s egész tragédiákat éltem át magammal, hallgatva. Mert voltam én is szerencsétlen. Eltaszított mindenki, eltaposott, elfelejtett s ezt egyetlen emberfia nem tudta. S ez a közönséges emberektől származó tizenhatéves egyszerre fölcsp néhány pletykátörténetet az életuntról s azt hiszi, hogy már mindent tud, holott a legdrágább,

az igazi kincs ennek az embernek keble mélyén van elrejtve! Egész idő alatt hallgattam, főképp ha együtt voltam vele; hallgattam — a tegnapi napig. — Hogy miért? Mert büszke ember vagyok. Azt akartam, hogy jöjjön rá maga, ne segítsek hozzá semmit, ne közönséges pletykanénik elbeszéléséből, hanem *magától találja ki* ezt az embert s értse meg. Mikor a házamba vettem, teljes tisztetemet követeltem meg tőle a személyemet illetőleg. Megköveteltem; hogy szenvedéseimért imádjon — mert érdemes voltam rá: Ó, mindig büszke ember voltam, mindig vagy mindent akartam, — vagy semmit. S mivel nem nyomorult kis darab boldogságot, hanem nagy, egész boldogságot akartam, — kénytelen voltam így cselekedni. »Jöjj rá magad, s azután becsüld meg az értéke szerint!« Mert azt csak ön is megengedi, hogy ha magam kezdtem volna magyarázgatni, pofákat vágni, ez annyi lett volna, mint — alamizsnát kunyórálni... Különben... különben mit is beszélek erről!

Akkoriban két szóval, kertelés nélkül, könnyörtelenül (hangsúlyozom: könnyörtelenül!) kijelentettem neki, hogy az ifjúság nagylelkűsége magában véve szép, gyönyörű, de — egy kopeket sem ér. Miért nem? Mert olcsón jut hozzá, mert már akkor van benne része, mielőtt még nem is élt, s mindez — ahogy mondani szokták — »a lét első benyomása«. De várjuk csak meg, hogy mint álljátok meg a sarat a nyomoruságban. Az olcsó nagylelkűség mindig könnyű dolog, még az életét odaadni is könnyű ilyenkor, mert ilyenkor nem más forrong, mint a fiatal vér s a fölösleges erők pezsegnek. Ó de tessék csak venni a nagylelkűségnek más hőstetteit, a nehéz, csendes, nesztelen, szürke hőstetteit, melyek sok-sok áldozatot követelnek s mákszemnyi dicsőséget nem hoznak, de annál több keserű rágalmat. Mikor a legértékesebb embert is az egész világ gazembernek tartja, pedig becsületesebb, mint a világ összes gentlemanjei összevéve. — Tessék ilyen hőstettet elkövetni! — Szépen megköszönnék!... De én, — de én teljes világeletemben nem tettem egyebet, mint — ennek a hőstettnak súlyát viseltem.

Eleinte ellentmondott, s szent Isten, hogy veszekedett velem! De azután lassanként alábbhagyott s végre egészen elnémult. Csak a szemeit meresztette rám félenken, ha rám figyelt: oly nagy, de oly nagy, oly figyelő szemei voltak! S azután... azután egyszerre csak észrevettem, hogy mosolyog, de némán, gyanakvólag... nem volt jóindulatu mosoly... S ezzel a tulajdon mosolylyal vittem haza magammal. De hát kihez is mehetett volna, mikor nem volt senkije...

IV. Csupa merő tervek.

Melyikünk kezdte el előbb?

Egyikünk sem. Magától kezdődött, az első lépéstől. Mondtam úgy-e, hogy a szigorúság jele alatt vittem házamba, egyelőre azonban ezt már az első nap enyhítettem. Még az esküvő előtt megmondtam neki, hogy ő fogja fogadni a betevőket, ő adja ki a pénzt — s akkor belenyugodott (kérem ezt el nem felejteni). Mi több, buzgalommal fogott hozzá. No és ami a lakást, a berendezést illeti, minden maradt a régiiben. Két szoba, az egyik nagy, a lakószoba, melynek fele a pénztár számára van elrekesztve, a másik szintén nagy, a hálószoba. Butoraim szegényesek, még a néniknek is külön van. A szent füle a mécsesel az első szobában függ, ahol a pénztár van. Az én szobámban azonban a szekrényem áll, néhány könyv is hever rajta s a ládám. A kulcsa nálam van. No és azután természetesen ágy, asztalok, székek.

Már az esküvő előtt megmondtam neki, hogy háztartásunkra, vagyis az élelmezésünkre s Lukerjáéra, kit magamhoz vettem, naponta egy rubelt szabad kiadni, többet nem. »Három év alatt harmincezernek kell együtt lenni, különben az ember nem jut pénzhez.« Nem volt kifogása ellene, de magamtól még harmincz kopeket tettem hozzá. Így a színházzal is. Mondtam neki, hogy színházról szó sincs, de később mégis rászántam magamat, hogy havonta egyszer színházba megyünk. Tisztességesen, — földszintre. Kétszer voltunk, azt hiszem, a »Vadászat a szerencse után« s az »Eneklőmadarak«-at láttuk, — az ördög vitte volna el. Szótlanul mentünk s épp oly szótlanul tértünk haza. Miért is tettük föl magunkban kezdettől fogva, hogy hallgatunk? Hiszen eleinte nem veszekedtünk, csak hallgattunk. Még emlékszem, akkor mindig oly furcsán nézett rám, de akkor hallgattam csak igazán, mikor ezt észrevettem. Igaznak különben igaz, hogy a hallgatáshoz én ragaszkodtam, nem ő. Sőt egyszer-mászor szenvedélyes kitérésai voltak: hozzám rohant s megölelt. De mivel ezek beteges, hisztérikus kitérésök voltak, nekem pedig erős boldogságra volt szükségem s mindenekelőtt föltétlen tiszteletre, természetesen hideg maradtam. Igazam is volt, mert e kitérésök után másnap mindig veszekedés volt.

Azaz veszekedni nem veszekedtünk éppen, hanem hallgattunk s magaviseleté mind kihívóbb, mind szemtelenebb lett. »Rebelliskedés s függetlenség« — ez volt, csak hogy maga sem tudta. Ugy bizony, ez a szelid arc mind kihívóbb lett. Hígyje meg, egyszerűen megutált; ismerem, hiszen magam is átéltem ezt. Szóval: néha magánkívül volt, az már szent. De hogy magyarázza ön meg például, hogy aki akkora pizsokból, akkora szegénységből keczergett ki, egyszerre csak az orrát kezdi fintorgatni a mi szegénységünk fölött! Pedig lássa, kérem: nem volt szegénység, csak takarékoság s ahol kellett, még fényűzés is; a fehérneműben például, a tisztaságban. Mindig úgy hittem, hogy a férfiak tisztasága nagyon kellemesen hat a nőkre. Különben nem a szegénység fölött fintorgatta, hanem az én — szerinte — piszkos zsugoriságom fölött. »Azt állítja, hogy kitűzött célja van, karaktert akar mutatni.« Már mint én. A színházat egyszerre csak magától megköszönte. S az a vonás mind gunyosabb lett a szája körül... de én annál jobban hallgattam, annál jobban.

Csak nem kezdhettem azzal, hogy igazoljam magamat? A főszerepet természetesen a zálogpénztár játszotta. Lássa, kérem: tudtam, hogy egy asszony s hozzá még egy tizenhatéves, előbb-utóbb alárendeli magát a férjének. Nincs originalitás az asszonyokban, ez az én axiómám, sőt még most is az! Mert mi az, ami ott a szalónban az asztalon fekszik? Az igazság mindig igazság marad, ezt még Stuart Mill sem dönti meg! De a szerető asszony, — ó, a szerető asszony — az a szeretett férfinak még a bűnös cselekedeteit is bálványozza. Maga sohasem képes bűnére oly mentséget találni, aminőt az asszony fog kigondolni. Ez nagylelkűség, de nem originalitás. Az asszonyokat egyesgyedül az originalitás hiánya viszi romlásba. S ismétlem, miért mutat arra az asztalra? Talán bizony originalitás, ami ott az asztalon fekszik? Ó, ó!

Hallja, kérem: akkor meg voltam győződve a szerelméről. Hiszen oly szenvedélyesen esett a nyakamba. De hát mégis szeretett, jobban mondva: igyekezett rajta. Persze hogy úgy is volt: igyekezett rajta, akart szeretni. A földolog azonban éppen abban rejlett, hogy nem is követtem el oly vétket, melyre mentséget kellett volna kigondolnia. Ön azt mondja: »zálogkölcsönző«, — s ezt mondja mindenki. De mit akar-

nak azzal mondani, hogy — »zálogkölcsönző«? Mert valami okának mégis csak kell lenni, hogy a legnemesebb lelkű ember is — zálogkölcsönző lesz? Lássa, kérem: vannak ideák... azaz, lássa, kérem: vannak bizonyos ideák, amelyeket ha szavakkal akarunk kifejezni, borzasztó ostobáknak tetszenek. Tényleg, oly ostobáknak, hogy az ember szinte elszégyenli magát. Ugy van ez? Egyszerűen így. Mert mindnyájan lumpok vagyunk s az igazságot nem vagyunk képesek elviselni, vagy... igazán nem is tudom... Azt mondtam az előbb: »a legnemesebb lelkű ember«. Nevetséges. Pedig mégis úgy volt. Mert mégis az igazságot mondom, a legigazabb igazságot! Mert akkor igazam volt, mikor pénzügyileg biztosítani akartam magamat s ezt a zálogüzletet nyitottam. »Ti eltaszítottatok engemet, ti (tudniillik ti emberek) megvető hallgatással üztetek el magatoktól! Az én hozzátok való szenvedélyes vonzódásomra azzal feleltetek; hogy egész életemre megsértettetek. Következésképp igazam volt, mikor töletek elszakadtam, mikor falat emeltem közém s közétek; és igazam van, hogy ezt a harmincezer rubelt meg akarom takarítani s valahol a Krimben, a Fekete-tenger mellett, hegyek és szőlők közt a magam harmincezer rubelen vett birtokán akarom leélni az életemet. S mindenekelőtt: nem nehezeletem rátok, de csak messze, messze töletek akarok élni az ideállal lelkemben, imádozt nőmmel s gyermekeimmel együtt, ha Isten gyermekekkel ajándékoz meg. S barátaimtól és szomszédaimtól a szűkségben nem fogom megtagadni segítő kezemet.« Hagyján, hogy most ezt így magamban elmondom, de nem a legnagyobb ostobaság lett volna-e ezt akkor neki elbeszélnem s a jövőt kifestennem? Ez volt az oka, hogy büszkén hallgattam, hogy némán ültünk egymással szemben. Mit is látott volna meg belőle? Tizenhat év — hisz ez még a zsenge ifjúság! S mit értett volna meg a mentségeimből, a kiállott szenvedéseimből? Nyíltszívűséget, az élet nem ismerését, fiatalos meggyőződést, a »pompás színek« iránt való tyukvakságot, de mindenekelőtt — ott volt a zálogpénztár s ez elég volt. Talán rabló voltam, hogy nem látta a saját szemével, hogy mi vagyok s hogy nem vészem el, ami engem jogosan meg nem illet? Mily borzasztó is az igazság a földön! Ez a bájos leány, ez a szendé kicsike, ez a mennyország — az én zsarnokom volt, az én lelkem elviselhetetlen kinzója! Csak magamat feketíteném be, ha ezt el nem mondanám! Azt hiszi talán, hogy nem szerettem? Mondja valaki a szemembe; hogy nem szerettem! S lássa, ebből támadt a sorsnak és a természetnek kaján iróniája! Meg vagyunk átkozva! Az ember élete meg van átkozva! — s az enyém különösen!

Most értem csak, hogy akkor valamit elnéztem. Valami nem úgy sült el. Pedig minden oly világos volt, a tervem oly világos, mint a nap: »Kemény, büszke, nem szorul senki morális vigasztalására, némán szenved.« Így is volt, nem is hazudtam, — nem én! »Maga fog rájönni a nagylelkűségemre, csak hogy egyelőre nem érti a módját, hogy mint kell észrevenni. De ha egyszer rájön, akkor százszorosan meg fogja becsülni s összetett kezekkel fog előttem letérdelni a porba.« — Ez volt a tervem! De valószínűleg elfelejtettem vagy szem elől tévesztettem valamit. Valaminek a megvalósításához nem értettem. De elég, elég! S ugyan kitől kérnék most bocsánatot? Ha egyszer vége, hát vége. Bátorság, ember, s légy büszke. Nem te vagy a hibás!...

Az igazságot mondom, nem félek az igazság színe elé járulni s azt mondani: ő a hibás, ő a hibás!...

V. A kicsike lázong.

Az egyenetlenség azzal kezdődött, hogy hirtelen eszébe jut a pénzt saját belátása szerint kiadni, a zálogtárgyakat értékükön felül becsülni, sőt e téma fölött kétszer méltóztatott velem veszekedni. Persze nem egyeztem bele. S azután még ez az özvegy tisztne is keresztezte az utunkat.

Jött egy öreg asszony, egy kapitánynak özvegye, s medaillont hozott, — elhunyt férje ajándékát, de hisz tudjuk: olyan emlékfélét. Harmincz rubelt adtam rá. Elkezdett rimánkodni, hogy csak jól vigyázzunk ám rá. Persze hogy jól vigyázzunk mindenre. Egyszerre úgy öt nap mulva egyszerre csak beállit, hogy becserélje egy karperecczel, ami ha nyolcz rubelt érhetett. Persze visszautasítottam. Lehet, hogy már akkor kinézett valamit a feleségem szeméből, mert mikor másodszor is ottjárt a távollétemben, hát nem becserélte a medaillonért?

Mikor ezt még aznap megtudtam, szeliden, de határozottan s okosan a lelkére beszéltem. Az ágy szélén ült, lenézett a földre s jobb lábával harangozott, — jellemző szokása — cipője orrával meg-megbökve az ágy előtt levő szőnyeget s visszataszítóan mosolygott. Nyugodtan, még csak nem is hangosabban a szokottnál kijelentettem neki, hogy a pénz az *enyém*, hogy jogom van a *magam* szemeivel nézni az életet, s hogy mikor a kezét megkértem, *én* semmit el nem titkoltam előtte.

Fölugrott, egész testében megremegett — s képzelje — úgy kezdett dobogni a lábaival, mint valami őrült. Egyszerűen mint egy állat, mintha rohama lett volna, mint egy görcsökben vonagló állat. Majd kővé meredtem a bámulattól: ekkora kitörésre soha nem voltam elkészülve. De nem vesztettem el a fejemet, még csak össze sem rándultam s még mindig ugyanazzal a nyugalommal kijelentettem neki, hogy ezen túl nem fog részt venni az ügyeim intézésében. Szemembe kaczagott s — kiment a lakásból.

A dolog azonban úgy állt, hogy nem volt joga a lakást elhagynia. Beleegyezésem nélkül kimennie, ahogy ebben mátkaságunk ideje alatt megállapodtunk. Estére visszajött. Egy szót sem szóltam.

Másnap is mindjárt reggel elment, s harmadnap szintén. A pénztárt bezártam s elmentem a nénikhez. Velük az esküvő után nyomban megszakitottam minden érintkezést: sem ők nem jártak hozzánk, sem mi hozzájuk. Kisült, hogy a feleségem nem volt náluk. Kiváncsian meghallgattak s még kinevettek: »Ugy kell magának«. De nem is vártam mást. Ez alkalommal a fiatalabbikat, a vénszüzet száz rubellel megvesztegettem s ebből huszonötöt nyomban át is adtam neki.

Két nap mulva eljött hozzám.

»Egy tiszt van a játékban, valami Jefimovics hadnagy, — mondá — önnek egykori bajtársa ugyanabból az ezredből.«

Nagyon elbámultam. Az egész ezredben ettől a Jefimovicstól kellett nyelnem a legtöbb komisszátot. S volt bór a pofáján ezelőtt egy hónapja kétszer jönni el hozzánk azon ürügy alatt, hogy valamit zálogba akar tenni. Még emlékszem, hogy évödni is megpróbált a feleségemmel. De oda is mentem hozzá s megmondtam neki kereken, hogy oda ne merjen többé jönni, — amilyen viszonyban voltunk egymással.

(Folytatása következik.)

Saison.

I.

A kis kulcs.

— okt. 18.

Egy az Isten és az ő prófétája Mahomed. A próféta pedig megmondta: Csak igazhívő juthat el ama hetedik paradicsomba, hol bülbülszavu és gülgülszinü hurik hanczuroznak a mennyei gulisztán rózsáágyain, amiknek illatához és színéhez képest elsápadnak a sirászi rózsák, savanyunak tetszik a szörbet, fanyarnak a füge, pálma, sok déli gyümölcs, mit csak terem a nagy szultán birodalma.

De azt is megmondta a próféta: Csak igazhívő kaphatja meg azt a kis kulcsot, amely a szörbetnél edesebb hurik paradicsomába nyitja meg az utat.

Es végül így szólt a próféta: A kis kulcsot pedig odaadtam *Máder Raoul*-nak, aki az egyetlen igazhívő most a földön; csináljon vele, amit akar.

Önök, kedves olvasóim, kutyahitü gyaurok, akik sohasem fognak részesedni a mennyei gulisztán tündéri örömeiben, nem is sejtik, hogy micsoda jelentősége van ennek a kis kulcsnak, amely körül ezen a héten annyi csetepaté folyt az ujságokban.

Hallottak-e önök már valaha valamit a Vigszinház, a Király-Szinház vagy a Magyar Szinház kis kulcsáról? Soha. Mert kis kulcsa csak a Népszinháznak van. Amióta ott áll a Kerepesi-úton, benne őrzik a hetedik paradicsom kis kulcsát. Ez a kis kulcs az oka annak, hogy hiába buknak bele rendre a direktorok, mégis akad mindig a Népszinházak bérlője.

Vagy talán azt hiszik önök, hogy azért tataroztatták újra a Népszinházat, azért látták el forgó szinpaddal, villamos világítással, »Népszinház-Vigopera« felírásu transzparenszel és »hideg fényt« szóró reklámlámpással, hogy jobban jövedelmezzen? Azt hiszik, hogy Máder Rezső azért vállalta el tiz évre a sulyos bérösszeg fizetését, hogy gyümölcsöző üzletet csináljon? Nem. Mindennek a kis kulcs az oka, a magyarázata, az alfája és az omegája.

Volt egy idő, amikor valóságos szinházi babonává lett, hogy a Népszinházban minden darab megbukik, hogy a Népszinház mindenkinek pechet hoz, szóval, hogy a Népszinház a legrosszabb kabala. Annyira peches volt ez a szinház, hogy az egyetlen kasszadarabja, amelyről heteken át hasábokat irtak a lapok, amelyről csaknem az egész világ beszélt, nem helyárok mellett, hanem ingyen, a kulisszák mögött került színre. A »Hosztalek« címü bohózat, ha a lámpák elé kerül, legalább néhány száz előadást ért volna meg. A szinház következő ujdonsága, amelyről a sajtó szintén heteken át irt, dráma volt, szenzációs tragédia, amelynél igazabbat és megrázóbbat még nem adtak magyar szinpádon.

Es mégis. Ennyi balszerencse közt, e sok viszály után Máder vállalkozott annak a szinházaknak a vezeté-

sére, amely elpusztította Vidort, majdnem nyakát szegte Fedák Sárinak és amely most is rövid idő alatt megbuktatta a forgó szinpad eszméjét, megbuktatott egy kiváló híri rendezőt, majdnem megbuktatott egy igen tehetséges zeneszerzőt és egy jónevű fiatal író. Hogy Máder ma az egyetlen igazhívő a földön, az bizonyos. Még most is ragaszkodik nem a színházhoz, hanem nyilván... a kis kulcshoz. Ez a kis kulcs lehet oka mindennek. Ez a kis kulcs, amely a botrányok nimbuszában jelent meg ezen a héten.

Mi hát ez a titokzatos kis kulcs? Adjam a személyleírását? Az én kezemben még nem volt, mert különben talán én is hősi halált tudnék érte halni. De volt másnak a kezében, aki ezzel a csodálatos kis kulcscsal nyitotta meg előttem néhány évvel ezelőtt Szézám kapuját. Külsőleg olyan kulcs volt, mint a többi és a nadrágra zsebében divatos kulcsláncon viselte.

A földszinti folyosó végén a szinpad felé egy igénytelen, komor és zárkózott vasajtó állta utunkat. A kis kulcs azonban illett a lakátsba és az ajtó kinyílt. Egy másik vasajtó, amely, mint a mesékben, újabb akadályt gördített elénk, szintén hallgatott a kis kulcs szavára. És mikor a harmadik vasajtó is alázatosan engedelmeskedett a kis kulcsnak, akkor bent voltunk abban a világban, amelyet a szinfalak világának neveznek és amely regényekből, novellákból, magáról a szinpadról vagy az életből talán minden olvasó előtt eléggé ismeretes.

Én csak azt nem értettem, hogy mire kellett a kis kulcs, amely minden ajtót egyaránt nyitott. Hiszen a Népszínház kis kapuja felől, hol a személyzet jár be, csak úgy el lehet jutni azokra a szentséges helyekre, az öltözőkhöz, a társalgóba, a szinpadra, mint ahová a kis kulcs segítségével jutottunk. Azt kell tehát hinnenem, hogy a kis kulcs, amely körül most olyan ádáz harc folyik, mégis valami varázslószert, de csak a tulajdonosa kezében. Afféle »Nyilj meg, Szézám«, amely mindent nyit és amely mindennek a nyitja.

Amióta Allah és az ő prófétája Mahomed a Máder Raoul kezére birták a hurik paradicsomába vivő kis kulcsot, még a népszínházi bizottság tagjai elől is zárva van a hetedik mennyei gulisztán. Máder úgy vigyáz rá, mint egy bizalomban megöszült fő-eunuch.

Forrai Oszkár a becsületszavára állította, hogy ő nem mondta, de az ujságok megirták és a levegőben van, hogy a népszínházi areopág ősz tagjai azért haragszanak Máderre, mert nem adta nekik oda a kis kulcsot. A kétszáz éves Kléh István és társai, akik már majdnem mind tul vannak a nagycsütörtöki lábmosáshoz szükséges koron, most felzudultak, hogy nem kapták meg a kis kulcsot. Heltai Ferencz, aki még talán a legfiatalabb köztük, lemond az állásáról. Márkus József pedig egy nyilatkozatában sietett kijelenteni, hogy igenis a kis kulcs nem Máderé, hanem a bizottságé és a kis kulcscsal az fog történni, amit a bizottság akar.

Mindenki görcsösen ragaszkodik a kis kulcshoz. A népszínházi bizottság még egyszer össze fog ülni, hogy tanácskozzék róla, hagyja-e meg Máder kezében

a kis kulcsot. Máder pedig közjegyzői okirattal igyekszik igazolni, hogy méltó a kis kulcsra. És az egész ország szeme immár nem a Népszínházban van, hanem a kis kulcsra, amely a színház egész történetén végig a döntő szerepet játszotta és amelyben a Hosztalek-affér és a legujabb affér csak kisdud állomások.

Máder jó, derék, igyekvő ember. Máris annyi szimpátia fordul feléje, hogy az ő helyén én megszőkném. Az ő helyén nem ragaszkodnám annyira ahhoz a veszedelmes, titokzatos, baljós kis kulcshoz, amely mintha egyenesen az arabs varázsló-regékből pottyant volna le a Népszínházba.

Igazán ezt a kis kulcsot kellene ártalmatlanná tenni, hogy a Népszínház megint régi fényében ragyogjon fel. Ez a kis kulcs az oka mindennek. Ebbe a kis kulcsba bolondulnak bele az emberek és ez okozza a vesztüket. Mádert sajnáljuk és szomoruan kérjük, hogy még hány igazgató fogja a Népszínházban beadni... a kis kulcsot.

Reveur.

II.

A l a k ó.

(Most jelent meg a főváros statisztikája a lakásinségről.)

Lakó vagyok Budapesten,
Ezt nyögi a testem, lelkem,
Bubánatra az nagy ok,
Hogy pesti lakó vagyok.

Partájnak teremtett Isten,
Gyalog járok, avagy liften,
Kocsin csak nem járhatok —
Én pesti lakó vagyok.

Isten, minden teremtményed
Közt a partáj legszerényebb,
Örülök, hogy lakhatok,
Én pesti lakó vagyok.

Egy piszkos kis lyukban lakom,
Lichthofra nyil az ablakom,
Birodalmam egy sarok,
Én pesti lakó vagyok.

Rossz a gáz, a vízvezeték,
Fehér falak mind feketék,
Én mindent türok, hagyok —
Én pesti lakó vagyok.

Rossz az ablak, rossz az ajtó,
De bejön a végrehajtó,
Mindig tudom, mit dadog —
Én pesti lakó vagyok.

Felpofozhat, ó, nem egyszer
A háziur s a házmester,
Arczomon pofon ragyog —
Én pesti lakó vagyok.

Háziuré a borostyán
S én pihenek száz poloskán,
Mély ágyamban andalog —
Én pesti lakó vagyok.

Akár télben, akár nyárbán
Stájgerolnak, ha fertály van,
Háziuré ez a jog,
Én pesti lakó vagyok.

Máma százzal stájgerolnak,
És kétszázzal újra holnap.
Nem mulnak el a bajok,
Én pesti lakó vagyok.

Ha meghalok, ha e gyász ért,
Ó, nem engem, de a házbért
Fölviszik az angyalok —
Én pesti lakó vagyok.

Puck.

Zsolnay.

Ez a név immár épp úgy átalakulóban van tulajdonnévből közlőnévvé, mint a makadám, a raglán, az ampère, vagy a volt. Aki az átalakulásnak ezt a dicsőségét megszerezte neki, annak a szobra ma már ott áll a déli Dunántul legnagyobb és leeurópaibb városában: Pécsen.

Az agyag művészete egyike azoknak a kevés mestersegeknek, amiket az ötvösséggel meg a bőrrel és szíjjal való bánással együtt hoztunk magunkkal talán még Ázsiából. Speciális magyar tudomány és ha Sèvres, meg Meissen egy időre tul is szárnyalt bennünket, Herendnek a hajdani és el nem vitatott dicsősége feltámadt újra Pécsen: a Zsolnay-edény ma verseny fölött álló, mindenütt keresett és egyéniségét, egészen különleges voltát mindenhová magával vivő világczikk.

A mult század közepén még csak a becsületes, szakadatlan szorgalmu munka helye volt a pécsi majolikagyár, de ahol Industria istenasszonyt igazán megbecsülik, oda ő előbb vagy utóbb, de elküldi legkedvesebb, leglengébb leányát: az Iparművészetet. Egy nagy magyar genienek, Wartha Vincze professzornak találmánya, az eosin-zománcz egyszerre világbiróvá, világhódítóvá tette Zsolnayék gyárát.

És valóban, az agyaglazurának ezt a csodálatos új nemét senkiről sem lehetett volna találóbban elnevezni, mint magáról Eosról, a rózsásujju hajnalról. Mert a hajnal színei azok, amelyeket az eosin ragyogása visszaad. Nincs rózsaszín, amely bágyadtabb kellemmel mosolyogna, nincs bíbor, amely tudná produkálni, hogy a vörös hogyan megy át az aranyba, nincs kék, amelyik mélyebb volna Nápoly egénél, csak az eosin tónusai.

De hogy az elme munkája a valóság szárnyát is megkapja, ahhoz a feltalálónak a találmányán kívül kell még valamit találnia: vele kongeniális, ideáját teljesen átértő iparművészt. Erre lelt Wartha Zsolnay Vilmosban, aki átértette, átértette, hogy a tudós találmánya az agyagművészet renesszánszát jelenti és aki praktikus hozzáértésével, a matérián való teljes uralkodásával, ragyogó, pompás testet adott a ragyogó, pompás gondolatnak. Igazán, csak a cinquecento nagy művész-mesteremberei között lehet találni olyan szabásu, olyan koncepczióju alkotókat, gondolat-tettreváltókat, mint aminő Zsolnay Vilmos volt.

Szobra most már ott áll Pécs egyik barátságos, nem négyemeletes köszörnyetegektől felfalt terén. Maga az alak Horvay Jánosnak a nemesen ihletett műve. Egyszerű mozdulattal, de *mozdulattal* tudta plasztikában kifejezni Zsolnay egyéniségét, erős, gazdag vonásokkal képezte ki alakját, amelynek minden tagolata arról beszél, hogy a művész megértette és nagyon szerette a feladatát. A talapzatot ehhez a szoborhoz Schulek Vilmos alkotta meg. A monumentális látást, a román és a gót építésnek azt az egybehangelését, ami a budai Halászbástyát olyan csodává teszi és amelynek ma az egész világon kétség-telenül legnagyobb művésze Schulek Vilmos, itt sem tagadta meg. Megtagadhatja-e az oroszlan a körmeit? De ez a nagy gondolkodás egy hajlásában sem nyomasztó, mindig csak felemelő. Igazi, a szobrászsal együtt értett talapzata Zsolnay Vilmos emlékének.

Lám, lehet Magyarországon is jó szobrokat csinálni. A titok kulcsa csak az, hogy legyenek lelkek, amelyek még a negyedik dimenzióból is tudnak ihletet visszaküldeni és legyenek lelkek, amelyek ezt az ihletet termékenyülően fogják fel. Lehetetlen a Zsolnay-szobor előtt bele nem andalodni a renesszánsz hangulatába. Abba a szent korba, amikor a művész még nem tudta magáról, hogy művész, hanem elégedetten és büszkén vallotta magáról, hogy mesterember.

INNEN-ONNAN.

△ A király beteg. A király beteg és a király élete veszedelemben forgott. S ez alatt az idő alatt beteg volt a két ország és beteg volt Európa. Micsoda czáfolat a bevett igazságra, hogy a király is csak ember! Lehet, hogy Angliában is csak ember, de nálunk pillére az összes létező rendnek és biztonságának. Mondják, és igaz is, hogy a monarchia nemzetközi helyzete csak addig van biztosítva, míg a király él. Európa, a szivtelen, kapzsi Európa nem akarja legörébb uralkodója élete alkonyát megkeseríteni. Most ő tart bennünket biztonságban, azután csak a fegyvereink ereje, ha ugyan van erő a fegyvereinkben. S a lázongó, elégedetlenkedő népek és nemzetiségek is csak a trónbeli katasztrófaig várnak törvényes téren az ő partikuláris aspirációikkal. Egy ismeretlen jövő gyászos küszöbén állunk s néztünk szembe egy ismeretlen jövővennyel, aki fejére teszi I. Ferencz József koronáját. Lidércnyomásos, gonosz álom volt, de királyunk öreg s a rossz álom, ha visszatér, meg is fog valósulni.

* * *

○ Nagyarsány. Ebben az esztendőben több Kossuth-szobor született az országban, mint gyermek Nagyarsányban. A Kossuth-szobrok száma elérte a négyvennégyet, de a nagyarsányi ujszülöttek száma nem érte el a huszat. Ez a statisztika éppen akkor lett nyilvánvalóvá, mikor Kossuth Lajos szobrát leleplezték a kétezer lelket számláló közsgben. Kitudódott, hogy a papnak nem akad keresztelni valója. Ehen pusztul s vele pusztul a tanító, mert az iskolaköteles gyermekek száma alig két tuzat. Az anyák nem szülnék, mert óvatosság. A hangya oda rakja petéit, ahol a kiköltött apró bogarak már az első perczben megtalálják eledeleiket. A nagyarsányi asszonyok helyzete rosszabb a hangyáénál. Akár-

merre néznek, nincs eledel. S még azon a napon is, amikor Kossuth szobrát leleplezték, az inséggel, nyomorúsággal küzdöttek. Az ünneplő közönséget is csak úgy tudták összetoborozni s a szoborhoz vinni, hogy a pap, meg a tanító az új megváltóról prédikált a szenvedőknek. Az új megváltó csodálására hívták őket s a nép vitette magát. Magára öltötte rongyait s odavánszorgott a csodához, az új megváltóhoz. Roskadozó térdelkel ment, arcán ezzel a szépséggel: Szülehetnek-e ott megváltók, ahol nem születnek gyermekek?...

○ **Bizonyítás.** Mekkora zaj, zsbongás! Két szociálista képviselő megjelenik a badeni nagyherceg temetésén s a németországi szociáldemokrata párt napokon át tombol. Temesvárott egy szociálista tanárt szabadságnak, mert nyilvános gyűlést politikai beszédet mondott s a magyarországi szociálisták teli kürtölik a világot azzal, hogy nálunk meghalt a liberálisizmus. Olaszországban néhány szoldival magasabb munkabért akarnak a munkások s erről már másnap tudomást szerez egész Európa. Az elvtárs-urak kissé zajosan működnek. S ha az átalakított társadalomban is ekkora zajjal csinálják dolgukat, akkor valóban meg kell ijednünk attól, hogy mi lesz velünk, ha elérjük a célt, melyért valamelyest mi is dolgozunk. A burzsoá-társadalom sokkal csendesebben dolgozik. Az író meghuzza magát kicsi szobájában s legfeljebb ha tolla sereczegése hallatszik, mialatt a legforradalmibb gondolatot önti formába. A festő, a szobrász magában áll, egyetlen óhaj-tása a csönd és némaság. Az elmélyedés, önmagába való merülés a forrása és eszköze minden alkotásnak. Befelé él s amikor szülnie kell, elzárkózik a nagy nyilvánosság elől s megkíméli a világot a vajadás bántó nyöszörgésétől. Az új rend óraszámra kötködés és süketítő lármával jelzi a nagy eseményt. Egy képviselő a nagyherceg temetésén! Egy tanár a reakció deregésén! Micsoda nagy események! Megérdemlik, hogy miattuk belekapaszkodjunk a világ szekerébe s a nagy mindenséget megakaszszuk utjában. Ezek a jelenségek különben amilyen mulatságosak, épp oly jellemzőek. Az új rend látókörét, izlését és ítélőképességét jelzik. Neki már az is nagy esemény, hogy egy elvtárs megjelenik a nagyherceg temetésén. Megbotlik benne s nem tud átlépni rajta. Megáll, fontoskodik, nagyképüsködik és tudományos alapon bizonyítja, hogy az elvtársnak nem illik és nem szabad nagyhercegek temetésére menni. Már el is hittük neki, amit bizonyít; igazat is adtunk neki, de ő folytatja a bizonyítást. Még napok múltán is bizonyít, úgy hogy végre is azt a benyomást kelti, hogy ő maga nem hisz a saját igazában. És ez az új rend veszedelme: a nyilvánvaló igazságot agyonveri a bizonyítással.

○ **György ur.** György ur a szerbiai trónörökös és György ur vidám gyerek nagyon. Minden hétre megvan neki a maga tréfája. Egyszer az öröket pofozza, másszor az örök pofozzák őt. Van olyan tréfás kedve, hogy a konakot próbálja a levegőbe röpitni, de van olyan kedve is, hogy beleugrik a Dunába, s ráhagyja a katonáira, hogy mentsék meg. Néha orfeumdámákat vezet karonfogva a királyi palotába, máskor a hercegek-kisasszonyokat csipdesi meg ott, ahol a szobalányok se szeretik a hivatlan kezeket. Szóval György ur, a szerbiai trónörökös vidám fiú nagyon, s olyan buzgón dolgozik a külföldi lapok hirrovatának, mintha soronként fizetnék. Most is mit csinált? Főlfricskázta Dunics ezredes urat, a testőrség parancsnokát. Megállította az utcán, ledisznozta, meglökdöste, s rávivalt, hogy: »Kuss, te kutya!« Lehet, hogy Szerbiában ezt az ezredes urak kedélyes társalgásnak nevezik és fejedelmi leereszkedésnek. Akkor rendben van a dolog. De lehet, hogy a szerbiai

ezredesek az ilyen eljárásat gorombaságnak minősítik. És akkor nem szeretnék a György ur bőrében lenni. Mert már kisebb ezredesek is, mint Dunics ur, ettek meg nagyobb trónörökösöket, mint György ur.

○ **Gladys és László.** Vanderbilt Gladys kisasszony és Széchenyi László gróf házassága körül baj van. Ha ugyan nem hazudnak az amerikai lapok. (Ugyan mikor nem hazudnak az amerikai lapok?) Ugy szól az oceán háta mögül jövő hír, hogy a Vanderbilt fiúk nagyon ellene vannak az egybekelésnek, még pedig igen komoly és súlyos okokból. Attól tartanak a Vanderbilt fiúk, hogy hiába megy Gladys kisasszony Széchenyi Lászlóhoz feleségül, mégse veszi be a magyar arisztokrácia s mégse lesz udvarképes. A Vanderbilt fiúk nagy csacsik, én azt hiszem. A pénz mindig udvarképes volt és mindig udvarképes lesz. És be is veszi az előkelő társaság, csak sok legyen. De legfőképpen azért csacsik a Vanderbilt fiúk, mert nem udvarképeség kell a jó házassághoz. A boldogság dolgában nem a Széchenyi gróf a fontos személy, hanem a László.

○ **A gyerekszobából.** A nagy előadás véget ért: a képviselőházban előterjesztették a kiegyezési javaslatokat. S hogy az utolsó szó is elhangzott, a képviselő urakat kizavarták a képviselőház díszes szalonjából s beküldték a klubhelyiségbe. Ez a klubhelyiség a képviselő urak gyerekszobája. Ide zavarják őket, amikor nagy a lármázhatnájuk. Itt kitombolhatják magukat úgy, hogy senkit se zavarják a lármájukkal. A gyerekszobában maguk közt vannak: sirhatnak, kacaghatnak, elmondhatják egymásnak minden örömeiket, minden bánatukat. Mert a gyermeknek is vannak jogai: S e jogok közül való, hogy zokoghasson s könyekkel enyhítsen fájdalmán. A képviselő urak éltek is e jogukkal. Sümei Vilmos lisztes szakálán úgy csillogtak a könyvek, mint elfonnyadt pázsiton az őszi harmat. Hoitsy Pál végső elkeseredésében az uristenhez fohászkozott, hogy csinálna meg ő a nemzeti bankot, ha — akarja: Hogy éppen Hoitsy kereste fel az uristent, ez nyilván azért van, mert Hoitsy valamikor csillagászattal is foglalkozott s ebből az időből fenmaradt valamelyes összeköttetése az uristennel. De azért őszintén, határozottan mégsem merte kimondani a kívánságot. Oh, Hoitsy Pál jól tudja, hogy az uristen lágyszívű. S mert nagy bajt csinálna a politikában, ha a lágyszívű meghallaná a gyerekszoba jajkiáltását, ezért a sóhajtszordinóval fékezve éresztette ki kebeléből. A körülötte állók hallhatták, de az uristen legfeljebb csak sejtette. S ezért nem is okozott nagy konsternációt a miniszterek és államtitkárok körében a jámbor óhajtság. Tudták, hogy Hoitsy még az uristennel is csak azért értekezik, hogy »hazabeszéljen«. S ezért a papa és mama nem is rótták meg a vásottságért, hogy a kormány ellen az uristennel szövetkeznek. No meg nem is látnak ebben nagy veszedelmet. Mert ők tudják a legjobban, hogy az igazi felforgatók a politikában nem az uristennel, de az ördöggel szövetkeznek.

○ **Október.** Elmult immár szeptember vége és elmúlt október első napja is, a madarak távozásának és a légenyek rekruta-gyászának ideje, — és még mindig forró a nap, még mindig költözködnek a madarak és rukkolnak a bakák. Ősz van, késő őszi jár, és fön, a kék levegőgömbben némán ringanak tova a máskor felhőkben uszó darurajok és ragyogó sugarakat szelnek a fúrge szárnyak, mik szürke ködöket szeltek a régi ősön. És itt lenn, a város porában, a kaszárnyák tájékán furcsa kis csapatok baktatnak végig az utcán. Már négyes

sorokban mennek, már egyforma lépkedésre illegetik a lábuk, és előttük is; utánuk is ott lohol egy tarkamundéros legény, kji vezeti és kíséri őket Mars isten nevében az új élet felé. De ők még zubbonyosak, papucsosak és sapkásak, úgy vannak, ahogy jöttek a kapa és fejsze mellől, az áldott földről, vagy a gyári csarnokok zugó gépei mellől. Egészen olyanok ma még, mint a többi szegény ember, ki izzadva lohol tova az utcák során. Csakhogy azok a járdán mennek, ők meg az út közepén; azok kenyérét hajszolnak, ők meg játszani mennek buta és keserves játékokat; azoknak már barázdákba esik a képe, az ő arcukon még az ifjuság pelyhei sarjadoznak. Igaz, hogy hálvány, vézna, korcs ifjuság az övék, de mégis csak ifjuság! Igaz, hogy az embernek eszébe jut, vajh, hol vannak a régi legények, hol vannak a tavalyi daliák, nótás kedvükkel, rikongató torkukkal, sarkantus dobogásukkal és tarkán lengő pántlikáikkal? Hol vannak? Idegen tájak tavasza felé szálló madarak raja, ha néma nem lennél, talán megmondanád! A vézna és rongyos ifjuság csak ballag tovább az utca kövein. Holnap már ők is dobszóra ügetnek, holnap már ők is rézgombos maskarákban czipelik odább ványadt, idéetlen testüket. Az ember az égre néz, az ember a földre néz, — fönn égi vándorok és lenn szegény emberi maskarák — és olyan gyönyörű az ősz, és olyan tüzes és ragyogó az ősznek napja!...

* * *

○ **A marokkóiak.** Egy deputáció járja be mostanság a világot. Egy marokkói deputáció. A Mulej Hafid ellenszultán emberei ők, akik sorra kilincselnek az európai udvaroknál, hogy szíves elismerés céljából beajánlják a gazdájukat. Londonban kezdték a látogatást, de ott bizony egyszerűen kitétek a tangeri szűröket. Elmentek Berlinbe, ott is kitessekeltek ők. Most utban vannak Róma felé, de onnan is megüzenték nekik, hogy ottkünn tágasabb. Párisban nem is mernek próbálkozni, mert be se eresztik őket a határon; Bécsbe meg nem is szándékoznak menni, mert Bécs semmibe se avatkozik, ami nem magyar. Legokosabb volna, ha ezt a marokkói deputációt elhioznák hozzánk. Ránk férne bizony egy kis külügy is, meg egy kis idegenforgalom is. A város bankettet is adna nekik és a lapok megintervjuvolnák őket. (Könnyű volna a lapoknak, egyik se tud marokkóul.) És ami a legfőbb, szinte elfeledtem mondani. Nálunk talán elismernék Mulej Hafid ellenszultánt is. Miért ne ismernék el?

* * *

= **Az igazság szeme.** Hóltan és vakon fehérlett eddig Themis szoborképe a törvényházak csarnokaiban, hol ember ítélkezett az ember vétkei fölött. A hunytszemű igazság, a vak ítélet istenasszonya nem tudta látni, ha vessző illetve az ártatlanok testét, ha véreztek a nyomorultak és ha pergett a fájdalom könyve. A szegyenkezés lángzó virágait nem látta kifésleni bus emberarczon, nem látta a felháborodás emeltöklü népét, és nem látta azt sem, ha bénán és tehetetlenül hullott ölbe a Törvény keze a nagy bűnök fekete titkai előtt. Themis ezután mindezeket látja. Themis szeméről leoldják a kendőt, mit vén, pogány világok hite burkolt rája és hosszú századok babonái bogoztak szorosabbra a homloka körül. A német kultúra derűs mezőin virágozott ki e gondolat és a berlini új törvényház kevély csarnokaiból pillant először a világon át nyitott szemekkel Themis. Lészen-e szobrász, kinek ihlete méltóan mélynek, látónak és élvevnek tudja majd megteremtteni az Igazság szemét? Ugy, olyan elevennek, vesébe látónak és tündöklőnek, amilyenek most a fályollal rojtett titokzatos szempárt elképzeli az emberi elme? Olyannak, mely megrázza a bírói székbe merészkedő ember szívét és elméjét, olyanak, mely megenyhítse a nyomoruságot és világozóságot hintsen a bűnök éjjelére? És szegény Themis-

nek, néki tetszetős látnivaló lészen-e majd a kárhozottak és szerencsétlenek sáros serege, mely lánczrafogva zárandokol majd végig a büszke palotán? Kedves lészen-e előtte, hogy belenézhet a bűnök és siralomnak az ő völgyeibe? Vágy életre kél egy bus éjjeli órán a szegény Themis és elindul, hogy egy vörös talárnak a foszlányát, vagy egy rabköntösnek a rongyát lehasítsa és bekösse vele újra a felnyitott szemét!...

* * *

= **A caprerai botrány.** Igen, úgy mondják az olasz ujságok, — botrány. Hogy Garibaldi özvegye nem akarja elhordani magát az otthonából, mikor az a szent kegyelet nevében a nemzeté. Jogait emlegeti. Harczra készül. Még megeshetik, hogy csendörökkel kardlapoztatja ki a makacs asszonyt a házból, mely nemzeti kincs, — a kedves olasz. A lelkes olasz! Kinek szeretetében Garibaldi egy örökéletű Isten, egy bálvány, kinek képmása a koldus szobájában is ott függ a Madonna képe mellett. Egy szentség, egy Messiás, kinek lábnyma porát ereklyetartóban őrzi a talján, kinek temetője közelében jobban reszket, mint Mózes az Istent rejtő lángbokor előtt reszketett valaha. A nemzet szentföldje lesz a sziget, hol ez a titán élt és halt, — a nemzet temploma lesz a hajlék, mely az ő hajléka volt. Az ágyasházába — megoldott sarukkal — csak a király léphet és áldott lészen az ember, ki ajkával illetheti küszöbje porát. De Garibaldi asszonyának, élete élő darabjának, — neki nincs helye az áhitat oltárán, mely holt tárgyakkal teli, mely előtt lázban tombolva térdel egy nemzet. Ő fusson, amerre utat lát, főképp a hajlékból fusson, mely immár nemzeti kincs. Ha jogokat emleget, ha azt sirja, hogy őt ezer élő, meleg emlék lánczolja ahhoz a kis világhoz, ezer eleven emlék, mely vérezve fáj, ha szertetépi, szóval ha macakskodik, szépszerivel nem megy, akkor botrány lesz, durva bántalom, melylyel egy holt tárgyhöz sem mernének közelíteni, ami a nagy halotté volt, amivel csak egy embert illethetnek, ki annak a halottnak kedvese, élete társa, mindene volt. És ezt a sirok és szentségek fölött dülő hiénacsatát úgy hívják, — kegyelet...

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— okt. 18.

Carmen a Népszínházban. A népszínházi Carmen-előadásán volt: két ügyes csempész, két kedves kártyavető leány, egy tehetségesnek látszó Zuniga hadnagy, egy ambiciózus zenekar és meglepően fegyelmezett kórus, egy ötletes rendező s végül egy forgó-színpad. Ellenben nem volt: Carmen, Micaela, Escamillo, Don José és karmester. Ezekből az aktívából és passzívából a bemutató estén meglehetősen kellemetlen mérleg alakult ki. A Vigopraczég hitele aggasztóan csökkent. Akármilyen jóindulatot is tanusít a közönség a kezdő vállalkozás iránt, mégse hajlandó elfogadni egy Carmen-előadást Carmen nélkül. Révy Aurélia sokat látott, talentumos, szorgalmas énekesnő. Észrevettük, hogy ehhez az alakhoz két világrészről hordott össze mindenféle trükköt, ötletet, árnyalatot; végigjátszotta egy este Calvé, Farrar, De Wyns, Destinn Carmenjeit, sajnos, éppen csak a magáéból nem tudott az antológiához hozzáadni semmit. Nem tehet róla, Carmen nem neki való. A Carmen eljátszására vér kell. Sangre no es agua, mondják igen helyesen s ez esetben kiváltképp találóan a spanyolok. A vér nem víz, Carmen nem Margaréta, és különös, ha egy színház a világirodalom legtüzesebb szerepét a drámai

szendével játszatja. Azonkívül Révy kisasszonynak világos, magas szopránhangja van. Transzponálva, átírva énekelte a szerepet. Ez az átírás blaszfémia Bizet intenczióival szemben. Bizet tudta, miért kívánja meg Carmentől a mély, sötét, érzeki althangot. Micaelát először *Ledovszky* Gizellától, később *Halmágyi* Annától hallottuk. Az előbbi nem tudja leküzdeni az operett-rutint, az utóbbi a lámpalázat. Tanulmányos példa a sok és a kevés rutinról. A férfiaknak, *Székhely* Gyulának és *Orszelszky* Szaniszlónak pompás a hangjuk. De tanulniok kell. Sok idő fog eltelni, míg ez a nyers bariton és érdes tenor hozzácsiszolódik Bizet finoman cizellált zenéjéhez. *Máder* dirigálta az operát. Kitünő karmester, még kitünőbb zenész, de Carmen — nem neki való. Innen most szó szerint ismételnék azt, amit Révy Auréliáról mondtunk. Voltak az előadásnak, mint említettük, aktívái is, egy erős művészi tőke, mely még kamatozni fog: az érdekes rendezés, mely *Hevesi* Sándor dr. találékonyságát és hozzáértését dicséri, a kisebb szereplők közt néhány friss hang és tehetség, s a forgó színpad, szép, plasztikus díszleteivel. Kétségtelen, hogy ezek a plasztikus díszletek jobban hatnának nagy és tágas színpadon, mint a forgó színpad kis körszelvényeire rákomponálva, azaz összezúfolva. A kórus alig fér el a szűk helyen, az emberek egymásba botlanak, minden marionettszerűen kicsiny. A modern rendezés kívánja a forgó színpadot s a modern rendezés kívánja a tömegmozgást. Fatális dolog, hogy a kettő, úgy látszik, kizárja egymást. A szegény modern rendezőnek már most választania kell a két ideál között. Mit szeret jobban: hogy a színpad forogjon, vagy hogy a színpadon forogjanak?

K. A.

A félisten. A Nemzeti Színház igazgatója ezen a héten új magyar színművet fogadott el előadásra. Soron kívül, programmon kívül, hiszen a színház munkarendje erre a szezonra már augusztus végén meg volt állapítva, de az új darab már a jelentkezésével keresztültör minden programot és minden előzetes meghatározást. A címe: »A félisten«, a hőse *Giorgione*, a késői renesszánsznak ez az óriása, a szerzője pedig *Gozsdu Elek*. Ez az előkelő, világlátásban, élményekben és az előadás művészetében oly gazdag elme most, írói pályája teljes fejlődöttségén, lelke és tapasztalatai minden felhalmozott kincsének adásával lép először, mint drámaíró, a közönség elé. És a maga legigazabb gyönyörködésének, a hanyatlásában is nagy olasz művészetnek a világába viszi hallgatóját. Velence a színhely, csodálatosan megérzett renesszánszkor a levegő és a sujt mélytragikumú összeütközés *Giorgione* művésze és szerelme között. Igazi lélekvivódás, igazi emberek és a kor teljes valósága vannak ott *Gozsdu Elek* színpadán. Csupa szín, csupa mozgás, csupa szuggesztív erejű igazság ez a darab, amelyben *Gozsdu* átéli és átéleti velünk is újra *Tizián* korát. Somló igazgató művészi megértéssel látta át azonnal a darab minden értékét, minden nagy kvalitását és az előadása bizonyára egyike lesz a Nemzeti Színház legnagyobb, legörvendetesebb sikereinek.

Kovács Mihály a Nemzetiben. Igazságtalanság volna, ha már most végleges ítéletet formálnánk a *Kovács Mihály* szerződtetése felől, mert bármily igaz is az, hogy ez a derék operettkómikus ilyen minőségben kiváló, éppen olyan igaz, hogy ebből a tényből nem lehet egyebet következtetni, mint hogy minden operettszínháznak értékes tagja lehet *Kovács Mihály*. Az operettmóka, a táncz, a groteszk ötletek és a vidám komédia most egyszerre lemaradt a *Kovács Mihály* színészi egyéniségéről s egyelőre nem látunk egyebet, mint hogy minden erejé megfeszítésével távortartja magától a múlt emlékeit. Ugy lehet, bele fog szokni ebbe az új művészetbe, sőt az sem lehetetlen, hogy direktre ehhez van talentuma és méltó utóda lesz *Vizváry* mesternek, de ma még nem mutatkozik semmi

olyas szimptóma, amiből azt látnánk, hogy a színház a meglévő és már próbát állt színészeinél jobbat kapott volna, csupán az konstatálható, hogy *Kovács Mihály* nem volt operettszerű, továbbá az, hogy egyéb sem volt.

*

Modern Színház. *Rodolphe Salis*, e vén gamin, a cabaret-ek öregapja ugyancsak elcsodálkozna, ha meglátná, micsoda elegáns, ragyogó és meghitt kis színházzá sülyedt Budapesten az az irodalmi korcsma, amelyet cabaret-nek tiszteltek a hajléktalan piktorok és költők. Füst és piszok helyett polgári rend és csillogás, misztikus félhomály és groteszk haláltáncz helyett finom, ritmikus vonalak, raffinált fényhatások, melegen összekomponált színek. Érdes, abszintes, mámoros tónus helyett selyemkárpitok suhognak itt és minden elegáns, számító és józan. A budapesti cabaret hozzásimult a budapesti ember lélektanához: bohém-mulatságokat nyújt neki, csak hogy kényelmesen, nyárspolgári módon és selyempapirosban. A dobogónak már dekorációja is van a Modern Színházban; a szereplőknek kosztümjeik is, a statiszták éppen olyan glédában jönnek-mennek, mint ahogy a színpadokon, éppen csak a darabok kurtábbak és a kuplék merészebbek mint másutt. És az ember igazán nem érti meg, hogy miért nevezik cabaret-nek azt, ami csak egy téli varieté-előadás s hogy miért intim műélvezet az, ha a néző szorongva ül a székében és *Pálmai* Ilka egy kétméter széles színpadon kénytelen eljárni az ő pajkos és mégis megéjtően diszkrét faczipós tánczát. S e kötött tér- meg stílusviszonyok között is fel tudott csillanni az ő régi, régi *Nebántsvirág*-korabeli szubrett-fiatalsága s ez kedves enyhítője volt a háromórás komolyságoknak. Még *Nyárai* Antal hozott magával e dekadens művészetre való készséget és *Medgyasszay* Vilma tünt fel két gyenge szám után egy harmadikkal, hanem ezzel aztán igazán alaposan. Szinte csodás intelligenciát és nem is sejtett finomságokat árult el egy bulcsódallal. A *Gábor Andor* szép strófáit, a *Szirmai* Albert műsikáját valami ősi egységbe tudta olvasztani a maga burnejones-i hajlékonysága ritmusával s a középszerűség nagy tengerében kellemes műélvezetet szerzett néhány percze.

IRODALOM.

Sudermann. Egy fiatal német regényíró, aki művészté tudta fejleszteni az epikát, aki lírával és drámaisággal úgy át tudta itatni a német föld alakjaiból szőtt meséit, mint *Homér* a hellénekét, a fejébe vette egykor, hogy ő színpadi sikerektől fog megittasodni. Vannak így sokszor fiatal emberek. S lázas, mohó izgalommal kezdte írni a maga csattanós effektusokra beállított kis drámáit. Embereket beszéltetett, szépen és hűvel, eltanult mindent, amit csak a *Dumas*, *Sardou* és *Augier* drámáiból el lehet tanulni s a darabjaiban ott is volt minden csel, rutin, bombaszt és mache, a mivel meg lehetett az újért sóvárgó publikumot ejteni s amibe bele lehet takarni a drámairói tehetség hiányát. A német publikumnak akkor tudniillik még nagyon nehéz volt az *Ibsen* realizmusa s nagyon könnyű a *Gerhardt Hauptmanné*. Kapóra jött tehát — s ideig-óráig hatott is — a *Sudermann* ügyessége, mely úgy játszott a realizmussal, mint macska szokott az egérrel. De a kritikusok játékrontó, rossz fiuk (mindig is azok voltak) s mikor a *Sudermann*-láz alászállt és nagyobb, igazabb tehetségek szólaltak meg a színpadon, mind őt csufolták s mind ő rajta kezdtek tanulni beretválni. Ez a kilenczvenes évek elején volt, mikor *Alfréd Kerr*, a legcsufolódóbb kritikus ugyszólván összetaposta a drámairót és a legnagyobb undorral őt röviden csak »te *Kotzebue*«-nak nevezte. Az emberek sziszegtek, az eltiprott író sirt fájdalomában, de azóta kiheverte a dolgot és a múlt hónapban jó egészségben betöltötte ötvenedik élet-

étét is Sudermann. Az ilyesmi még egy író életében is csak egyszer fordul elő, azért hát illik ezt megjubilálni. S Sudermann gondolt egy nagyot, merészet s irt egy újabb szindarabot, három egyfelvonásost, »Rosen« czimmél, amelyet már be is tanultak, elő is adtak, sőt nagyrészt már meg is buktattak Bécsben a Burgtheaterben. A kiadója pedig, aki egykor utnak indította őt szeles ifju korában egy szép regénnyel és néhány forinttal a halhatatlanság felé, így szólt a jubiláris estén: Ez a Sudermann éppen olyan szeleburdi bolond, mint huszéves korában volt — s ezzel századik kiadásban is közreadta az ünneplő költő első regényét: *Frau Sorge*-t. Ebből a kis történetből pedig az a morál, hogy a költőknek még ötvenéves korukra sem jön meg a józan eszük s miközben genialitást játszanak, azalatt a kiadójuk szépen, csendesen sarokházakat vásárol azon a tapasztalati tényen, hogy az illető költő nem genie, hanem egy jó közepes regényíró.

B—n.

Wilde Oszkár. Írta: *Hafdan Langaard*. Fordította: Moly Tamás. Akadémikus vitákkal máig sem lehet eldönteni, mi jobb az író szempontjából, az-e, ha a munkái mögött ő maga ismeretlenül marad, avagy az-e, ha élete, küzdelme és a talaj, melyből kisarjadt, magyarázatát adja egyéniségének. Hafdan Langaard nem sokat töprengett ezen, hanem így gondolkozott: Wilde Oszkár élete maga is regény, csupa emberi szépség és homály, méltó a megírásra. S a feladatot ott fogta meg, ahol kínálkozott: az artisztikumánál. Nem pszichológiával bonczolgat, csak leír s noha nem szándéka, e meleg, szerető megfigyeléssel mégis közelebb visz bennünket a Wilde beteg, de csodálatosan szép lelkének a megértéséhez. S mialatt végigjárjuk vele az utat, a kanyargó, a Victor Hugóék ragyogó társaságából egészen a readingi fogház szomorú mélységéig, — egész plasztikájában előttünk áll a kalobiotikának, a szépen élés művészetének szomorú sorsú álmódója. Csodálatos virtuóza volt az érzéseknek s milyen más tudott lenni az anyjához, a feleségéhez és az imádóihoz... Valamikor az élni tudás — a *savoir vivre* — művészenek tartotta magát s büszke fölényvel mondta egy francia írónak: Az életnek odaadtam a lángeszemet, az írásaimnak csak a tehetségemet. De aminek a lángeszét áldozta, különösképpen az a munkája sikerült legrosszabbul. S mert így történt, nem átalotta a halálával megpecsételni egy ragyogó aforizmáját, az öngyilkosról, aki a legnagyobb hódolatot nyújtja tetteivel a társadalomnak. Egy kis párisi szálloda piszkos szobájában halt meg s ahogy végigkísérjük a Hafdan Langaard könyvén dicsőségét és züllését, rezignáltan látjuk benne a tragikus emberi sorsot: a »King of Life«, az élet királya — csak trónkövetelő volt.

Művészet.

Nemzeti Szalon.

A tavalyi nagy nekilendülés után, úgy látszik, némi pangás állott be. A szépre és díszre kikészített Nemzeti Szalon termeiben olyan őszi kiállítás nyílt meg, amelyről a legnagyobb fejtöréssel se mondhat az ember semmit, legfeljebb azt, hogy egy némely olyan képet mertek itt kiállítani, amit még a Mücsarnokban se mernének. Itt látható például Frimm Ernő, akin át meg lehetne undorodni Gauguinól és Cézanne-tól (igazán kellemetlen, hogy ezt a két nagy nevet mindig abszurdumokkal kapcsolatban kell leírni) és aki felháborító önérettel kezdi ott, ahol a nagyok végeztek, miközben a saját mesterségét se tudja. Sokan vannak itt, akik nem tudnak kikászolódni a festékből, sőt már nem is festéket kennek fel szín helyett, hanem Guzi-kenőcsöt és bajuszpedrőt; sokan

vannak itt édes giccsfiuk és giccsbácsik, finomak, ügyesek, művelt családok asztalára valók és ebben a keserű lében furdoklik egy pár jobb dolog, nagyobbérszt régi, többször látott ismerősök. Az egészen újak közül *Zádor István* üde, levegős tájképe, *Köszta József* »Domboldalon« czimű esti szín-arrangementja és *Lakatós Artur* izléses, sok dekoratív érzékkel és kevesebb valór-érzékkel megfestett parkrészelete hat egészséges, eleven művészetképpen. Az egész massa fölött pedig, különválva, mintha egy másik világrészről szakadt volna ide, virágozik *Csók István*nak egy pár tájképe, egyszerű, monumentális tömörséggel kifejezett dolgok, talán a következő, a szép programhoz méltó kiállításokból egy kis mutató.

—m.

KÖZGAZDASÁG.

Első Leánykiházasító Egylet mint szöv. Gyermek- és életbiztosító intézet (Budapest, VI., Teréz-körút 40—42.) Alapított 1863-ban. Folyó év szeptember havában 1,668.900 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,349.800 K értékű új biztosítási kötvény állítottott ki. Biztosított összegek fejében 78.234 K 62 f fizettetett ki. 1907. január 1-től szept. 30-ig bezárólag 17,152.83 K értékű új biztosítási ajánlat nyújtott be és 14,625.930 K értékű új biztosítási kötvény állítottott ki. Biztosított összegek fejében a folyó évben 895.116 K 27 f és az intézet fennállása óta 12,098.362 K 18 f fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztosítás minden nomével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Az »Anker« élet- és járadékbiztosító-társaság (Magyarországi vezérképviselősek Budapest, VI., Deák-tér, Anker-udvar). 1907 szeptember havában benyújtott a társaságnál 628 ajánlat 4,600.241 K biztosított összegre és kiállítottott 600 kötvény 4,572.544 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 1,427.251 koronát és elhalálozás folytán kifizetett 330.313 koronát. A január—szept. havi időszak alatt benyújtott 7134 ajánlat 50,306.213 koronára és kiállítottott 6529 kötvény 45,866.822 koronára. Ugyanezen időszakban díjakért 14,669.422 koronát vételezett be a társaság, halálesetek folytán pedig 2,282.245 koronát fizetett ki. A társaság vagyona 1906 deczember 31-én 171 millió K, biztosítási állomány 528 millió K, halálozások és esedékessé vált elérési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 321 millió koronát fizetett ki.

HETI POSTA.

Anonyma. Oscar Wildenek joga van az aforizmák mögött elrejtőzni. Őt — amint a példa mutatja — úgy is felismerik: *ex ungue leonem*. Hanem mi jogon nevetlenkedik kegyed?

Harangszó. Nagyon gyöngye utócsengése a Schiller: Glocke-jának.

Az asszony. Önképzési célra megjárja.

T—h Á—d. A Vasárnap cziműnek talán sorát ejtjük.

K. I., Nyirbogát. Az efféle népies genre-festés a napilapok tárczái közt tucatszámra jelenik meg. De mi csak akkor akceptáljuk, ha a festésnek van zamatja s nem a tájszólásnak. Különben is kissé rövid nekünk. Kérünk valami mást.

Adria. A rövid, de objektív kritika: nem közöljük.

D. L., Budapest. Van bennük poézis, csak ne volna mind a két verse olyan nagyon vérszegény gondolatokban!

F. V. (A kávéház előtt.) Cocotte-romantika, amelyen már tul van az igazi poézis. Ez a műfaj már legfeljebb csak a cabaretekben járja, amióta a kuplénak irodalmi ambíciói vannak.

B. I. Kissé elkésett »A haza multjáról« irt versével. Azonkívül a megengedettnél nagyobb mértékben tobzódik benne a költői szabadság, mint például ebben a sorban: »Rákóczi, Zrinyi, Frange«.

V. G. A Dél tüze és az Őszi magvetés is kézhez jutott. A versnek egyáltalában az a természetete, hogy mindig kézhez jut, csak a lapba nem jut be mindig.

Nem közölhetők: Esthangulat. Strófák (yr). Memento. Érzem valami. Yamuna mellett. A vonat. Temetés. A vak zenész. Két öreg. Az erőszak politikája. Akkor is, most is. Dalok. A falu, a város. Nirvána. A kis bojtár. A flirt. Egy szép nyári éjen.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.